

Jomfruland og Stråholmen

Forvaltningsplan for Utvalgte kulturlandskap

Mars/2024

Forord

I 2009 fikk Jomfruland og Stråholmen status som utvalgte kulturlandskap. Øyene som ligger ytterst i Kragerøskjærgården, representerer en unik kulturhistorie med aktiv jordbruksdrift skipsfart og fiske. Øyene har et rikt plante og dyreliv på land, i strandsonen og i sjøen samt inneholder et stort biologisk mangfold som er spesielt for området.

NIBIO Landvik fikk etter en anbudsrunde oppdraget med å skrive forvaltningsplanen. Arbeidet med planen har pågått siden desember 2022 til desember 2023. Det har vært møter med UKL arbeidsutvalget, kommune, velforening og befaringer på Jomfruland og Stråholmen.

Vi håper at forvaltningsplanen vil være til god hjelp for alle som tar del i det viktig og verdifulle arbeidet med å ivareta utvalgte kulturlandskap på Jomfruland og Stråholmen.

Landvik 15.03.2024

Mars. 2024

ISBN/ISSN: [ISBN/ISSN]

Utvalgtekulturnlandskap.no

Foto framside: Beiting i eikeskogen, Jomfruland, Ellen Svalheim/NIBIO

Ansvarlig utgiver: Kragerø kommune

Godkjent av Kragerø kommunestyre 26.09.2024.

Bidragstere: Eirik Dobbedal, Aleksander Gundrosen, Torstein Kiil, UKL arbeidsutvalg, gårdbrukere på Jomfruland m.fl.

Innhold

Sammendrag	6
1.1 Innledning	7
1.2 Visjon og mål UKL	8
2 Områdebeskrivelse	10
2.1 Geologi, klima, naturgrunnlag	12
2.2 Kulturlandskap	12
2.3 Historisk bruk og driftsformer	14
2.4 Dagens bruk og driftsformer	17
2.5 Avgrensning av området	18
3 Samlet beskrivelse av verdiene i området:	21
3.1 Naturmangfold og artsmangfold	21
3.2 Fugl	22
3.3 Pattedyr	24
4 Utfordringer	24
4.1 Effekten av klimaendringer og tørkeperioder	24
4.2 Gåse - problematikk og landbruk	28
4.3 Tørkeperioder og fôrtilgang	31
4.4 Tiltak mot fremmede problemarter	32
4.5 Tiltak for trua arter	34
4.6 Brukerinteresser: Status, muligheter, utfordringer og målsettinger.	34
4.6.1 Kanalisering av ferdsel	34
4.7 Restaurering og skjøtsel	35
4.8 Forvaltningsplan med bevaringsmål og tiltak, Stråholmen	37
4.9 Tilgang på beitedyr og bruken av disse	37
5 Bruk og bevaring gjennom samarbeid	40
5.1 Samarbeid med nasjonalparken om skjøtsel og årlige tiltaksplaner	42
5.2 UKL-området og nasjonalparken: bruk, utfordringer og særlige hensyn	42
5.2.1 Samarbeid	42
5.2.2 Frivilligheten	44
6 Husdyr og beiteplan	45
6.1.1 Jomfruland	45
6.1.2 Sammendrag av beiteplanen på Jomfruland hva angår inndeling av beiteområder.	45
6.1.3 Stråholmen	49
7 Kulturminner	51
7.1 Kulturminner, bevaringsmål og tiltak	51
8 Tiltak for næringsutvikling	54
8.1 Landbruksdrift	54
8.2 Fiske	54

8.3 Turisme og besøksforvaltning	54
8.3.1 Brendelandet, gårdsbutikk	55
8.3.2 Gundersen gård	55
8.3.3 Jomfruland camping	55
8.3.4 DNT Øitangen	56
8.3.5 Aktuelle tilleggsnæringer i kombinasjon med gårdsdriften	56
8.3.6 Rundløype	57
8. 4 Jakt/ gås	58
9 Mål og tiltak, skjøtsel av UKL områdene	58
9.1 Overordnet forvaltningsmål for Jomfruland og Stråholmen	58
9.2 Bevaringsmål og tiltak skjøtsel av spesifikke soner på Jomfruland	59
9.3 Bevaringsmål og tiltak, skjøtsel av spesifikke soner på Stråholmen.	66
10 Informasjon	74
11. Kostnader og økonomi	75
12 Lovverk og status	78
Litteraturreferanse	79

Sammendrag

Utvalgte kulturlandskap (UKL) Jomfruland og Stråholmen ble opprettet i 2009 og omfatter begge øyene med sine landbruksarealer og kulturlandskap. Ordningen er frivillig, og grunneierne sa ja til å være med i dette felleskapet, bestående av de mest verdifulle kulturlandskapene i Norge. Avtalen innebærer at det gis årlig statlige tilskudd til skjøtsel, bevaring av biologisk mangfold generelt og kulturminner. Grunneierne må til gjengjeld arbeide for å bevare disse verdiene. De senere år (2021-2024) er det bevilget ca. kr 500 000 til støtte av tiltak. Det er utarbeidet en nasjonal forskrift knyttet til ordningen. Et krav er at det enkelte område skal ha en forvaltningsplan som skal gi hjelp og støtte til grunneiere og til offentlige myndigheter, som etter søknad fra grunneier tildeler økonomiske støtte. Da UKL ble opprettet ble det utarbeidet en enkel forvaltningsplan. Nå har Staten anmodet om at det blir laget nye forvaltningsplaner, og denne planen er resultatet. Planen bygger på erfaringene man har høstet gjennom skjøtselsarbeid de siste 30 årene og viderefører disse i et 20 års perspektiv.

I 2016 ble Jomfruland nasjonalpark opprettet, og den dekker ca. 20 % av arealene på Jomfruland og ca. 55% av arealene på Stråholmen. Forvaltningsplanen for UKL omfatter også nasjonalparkområdene, men forvaltning av disse områdene følger forvaltningsplanen for nasjonalparken. UKL-planen berører derfor i svært liten grad nasjonalparkens områder. Det er en vesentlig juridisk og forvaltningsmessig forskjell mellom de to forvaltningsplanene. Nasjonalparken har en egen forskrift og forvaltning av området ligger til nasjonalparkstyret. UKL-planen har ikke det, men myndighetene må ha en såkalt «hjemmel» i forvaltningsplanen for å kunne tildele støtte til den enkelte grunneier. Forvaltningsplanen er bygget på en omforent forvaltning av arealer og kulturminner. UKL-ordningen har et eget styre bestående av grunneierne og et arbeidsutvalg hvor også kommune, fylkeskommune og Statsforvalteren deltar. Kragerø kommune er tillagt den administrative delen, med bl.a. behandling av innkomne søknader og tildeling av økonomiske midler.

Planen inneholder en beskrivelse av de faktiske forhold knyttet til landskap, natur, og kulturhistorien med gårdsdrift. Deretter behandles gjeldende overordnede målsettinger og man utformer mer detaljerte mål med tiltak for delområdene. På Stråholmen har man lang erfaring med å inndele øya i ulike delområder (skjøtselsoyer). Det er utarbeidet tilsvarende soner for Jomfruland, hvor mål og tiltak i den enkelte sone blir beskrevet.

Disse bevaringsverdige landskapene er skapt av mange hundre års drift, hvor beitedyrene har vært sentrale for resultatet. Det har vært lite bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler, hvilket har medført at man har et rikt biologisk mangfold med mange sjeldne og rødlistede arter. Dette gjelder markflora, annen vegetasjon, insekter og fugl.

Klimaet er i endring og vekstsesongen er i dag 20 dager lengre enn for 70 år siden. Nedbør og varmeperioder endres og gir utfordringer med tørke for gressproduksjon til beite og vinterfôr. Både Jomfruland og Stråholmen har begrensede kilder til vanning. En årlig vårinvasjon av gås som spiser opp avlingene, gjør det ikke lettere. Disse utfordringene blir drøftet og konkrete tiltak foreslås.

Landbruksdriften med beitedyr er sårbar, og man er avhengig av flere inntekter på gården for å kunne sikre bosettingen. Utvikling av tilleggsnæringer er derfor et tema.

Selv om beitedyrene er de viktigste skjøtselsarbeiderne, er det behov for mange hender for å drive manuell skjøtsel av et landskap som raskt gror igjen. Frivilligheten, hvor øyenes befolkning støtter opp om å bevare landskapenes egenart, løftes også frem i rapporten som en nødvendighet. Den store tilstrømmingen av turister i sommerhalvåret krever ulike

tilretteleggingstiltak, bl.a. kanalisering av ferdselsårer for å skjerme sårbar natur og fordele besøkstrykket over et større område.

Planen skal være en veileder for fremtidig forvaltning, i et nært samarbeid mellom grunneiere, øyenes befolkning og offentlige myndigheter. Det er et stort ansvar å videreføre disse store naturverdiene til nytte og glede for kommende generasjoner.

1.1 Innledning

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en tverrfaglig, felles satsing mellom Landbruks- og matdepartementet og Klima- og Miljødepartementet. Satsingen skal sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift. UKL ordningen er frivillig, og det er opp til grunneierne om du ønsker å delta.

Landskapene er valgt ut fordi de er særegne jordbrukslandskap med store biologiske og kulturhistoriske verdier, skapt av mennesker i samspill med naturen gjennom generasjoner. Særpreget blir tatt vare på gjennom fortsatt drift, skjøtsel og vedlikehold. Folkene som lever her tar vare på naturmangfold, kulturhistorie og jordbruksdrift gjennom både tradisjonelle bruksmåter og vår tids bygdeliv. Støtte fra myndighetshold skal bidra til at disse verdiene blir med oss inn i framtida.

Den offisielle åpningen av utvalgte kulturlandskap ble holdt på Kløftåsen i Østerdalen i 2009. Her deltok representanter fra de 20 første UKL- områdene samt flere statsråder. Siden åpningen har det blitt gjennomført flere nettverkssamlinger i ulike UKL- områdene og det sendes årlig ut felles nyhetsbrev fra de utvalgte kulturlandskapene i Norge.

Jomfruland og Stråholmen ble utvalgt kulturlandskap i 2009. De to øyene i Telemarks-skjærgården, ytterst mot Skagerrak, er en del av det store raet, med et rikt plante- og dyreliv på land, i strandsonen og i sjøen. De eldste sporene etter mennesker er ca. 4 000 år gamle. Fast bosetning, basert på sjøfart, losvirksomhet, fiske og jordbruk, kom seinere. Klyngetunet på Stråholmen, gårdstunene på Jomfruland og fyrene, samt tangplasser, veisystem og steingjerder er særpregede kulturminner i landskapet. Her finner man også artsrik slåttemark, naturbeiter, hagemarker og strandenger. Jordbruket på Jomfruland har gått fra sjølbergning via spesialisering og eksport av grønnsaker og tanggjødsel til mekanisering med mer ensrettet produksjon av mjølk og kjøtt. På Stråholmen er gjengrodde arealer ryddet og tatt i bruk som beitemark for villsau. Deler av området inngår i Jomfruland nasjonalpark (www.landbruksdirektoratet.no).

Oscar Puschmann i NIBIO har i mange år refotografert kulturlandskapet i Norge. Puschmann har refotografert landskap i flere UKL – områder. I riksantikvarens innsynsløsning for utvalgte kulturlandskap kan en velge ønsket UKL- område å se et utvalg bilder fra eldre tider og refotografering: [Utvalgte kulturlandskap \(ra.no\)](http://Utvalgte.kulturlandskap.ra.no)

Nasjonalparkarealer inngår i UKL forvaltningsplan. UKL Jomfruland og Stråholmen omfatter også nasjonalparken og landskapsvernområdene på Stråholmen. Nasjonalparken har imidlertid sin egen forvaltningsplan som fortsatt gjelder fullt ut. Denne UKL forvaltningsplanen omhandler derfor i svært liten grad arealer som ligger innenfor nasjonalpark og landskapsvernområdet.

Figur 1: Bilde til venstre Sandbakken i 1906. Nordvest på Jomfruland. Bildet viser Jomfrulands gamle sanddynelandskap. Foto: Anders Beer-Wilse 1906. Bilde til høyre er tatt i 2015 i forbindelse med refotograferingen. Foto bilde til høyre: Oscar Puschmann.

Denne forvaltningsplanen gir omforente råd og retningslinjer for framtidig bruk, aktiv skjøtsel, restaurering og ulike tiltak av kulturlandskapsverdiene innen UKL-området. Målgruppe for planen er grunneiere/brukere/husdyreiere, Kragerø kommune, UKL-området-arbeidsutvalg og medvirkningsgrupper, Nasjonalparkstyre-/forvalter Fylkeskommunen, Statsforvalteren, SNO, Skjærgårdstjenesten, næringsorganisasjoner frivillige organisasjoner, Norsk Landbruksrådgivning m.fl.

Organiseringen av arbeidet med forvaltningsplanen har fulgt en åpen prosess i tett dialog med partene og utlagt til offentlig ettersyn.

Denne forvaltningsplanen er knyttet opp mot nyeste forvaltningsplan for Jomfruland nasjonalpark samt kommuneplanens arealdel for Kragerø kommune 2018-2023.

1.2 Visjon og mål UKL

Formålet med UKL satsingen er å sikre en langsiktig og helhetlig forvaltning av utvalgte landskapsvernområde med spesielt store biologiske og kulturhistoriske verdier som er formet av langvarig og kontinuerlig bruk. For Jomfruland og Stråholmen er det satt følgende delmål:

Overordnede mål for landbruket i Telemark:

- Landbruket skal utvikles ved å ta i bruk alle gårdens ressurser og bidra til verdiskaping og beredskap i hele verdikjeden.
- Landbruket skal være framtidsrettet og bærekraftig, med reduserte utslipp av klimagasser og økt binding av karbon, uten at det reduserer matproduksjonen.

Landbruksdriften sikrer kulturlandskapet

Gjennom bærekraftig bruk og forvaltning er formålet med utvalgte kulturlandskap Jomfruland – Stråholmen å sikre en langsiktig landbruksdrift som ivaretar det rike biologiske mangfoldet og de store kulturverdiene.

Landbruksdrift etter gamle driftsmetoder.

- Det ønskes en aktiv og bærekraftig landbruksdrift med tilstrekkelig antall beitedyr som vedlikeholder kulturlandskapet og dermed sikrer fugleliv, planter og insekter.
- Det drives etter tradisjonelle driftsmetoder og stedlige forutsetninger. Det brukes minst mulig kunstgjødsel og sprøytemidler.
- Det stimuleres til tiltak som støtter økt verdiskaping i landbruket, gjerne i samarbeid med andre næringer.
- Det samarbeides med Jomfruland nasjonalpark om skjøtsel og landskapspleie.

Kulturverdier

- Restaurering av utmarkas kulturminner, bygninger og gamle bryggeanlegg.

Kunnskapsbygging og formidling mm.

- Formidling/kunnskapsbygging til allmennheten og andre ved kurs, seminarer, skilting, kulturhistorie, film mv.
- Stimulere befolkningen til samarbeid og sosial deltakelse gjennom samlinger, markvandring og dugnad.

Figur 2. Bilde fra Stråholmen før og etter gjenåpning. Foto: Torstein Kiil.

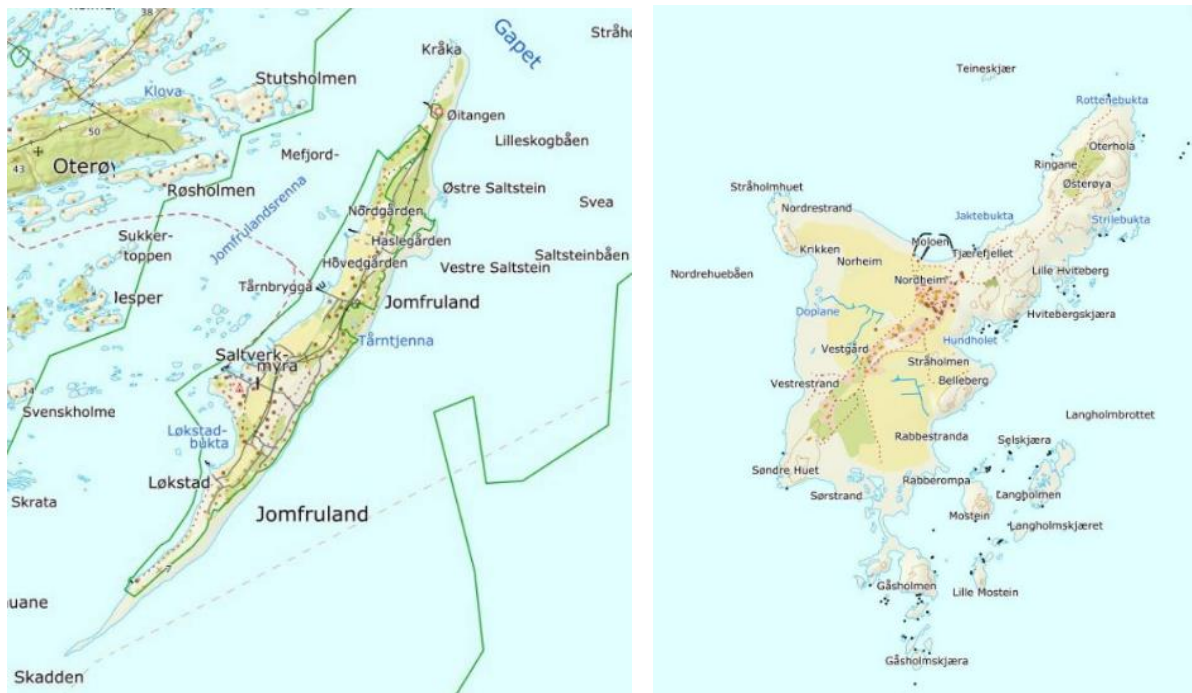
2 Områdebeskrivelse

De to øyene Jomfruland og Stråholmen ligger ytterst i skjærgården sørøst i Kragerø kommune. Øyene er en del av det store raet, og har et variert naturgrunnlag med et rikt plante og dyreliv. På begge øyene dominerer naturtypen naturbeitemark i mosaikk med kantkratt og strandenger. Naturgrunnlaget og beskrivelser er godt dokumentert i forvaltningsplanen for Jomfruland nasjonalpark og kan leses nærmere om i denne forvaltningsplanen. Lenke til planen ligger under:

https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/images_jomfruland/Forvaltningsplan-godkjent-med-tiltaksoversikt-2020.pdf

Figur 3: Jomfruland og Stråholmen UKL ligger helt sør i Kragerø skjærgården i Telemark fylke. Kilde: Statens kartverk.

Figur 4: Jomfruland til venstre og Stråholmen til høyre. Kilde: Norgeskart.no

Figur 5: Dronebilde over landsbyen på Stråholmen med Jomfruland i bakgrunnen. Foto: Stian Tangen.

2.1 Geologi, klima, naturgrunnlag

Øyene er klimatisk plassert innenfor den nordlige edellauv- og barskogsone, preget av regnklima med milde vintre, dvs. i boreonemoral vegetasjonssone og klart oseanisk seksjon. Jomfruland har månedsmiddeltemperatur i normalperioden (1991-2020) for februar måned (kaldeste måned) på $-1,6^{\circ}\text{C}$, og månedsmiddeltemperatur i juli (varmeste måned) på $17,1^{\circ}\text{C}$. Gjennomsnittlig årstemperatur er $6,9^{\circ}\text{C}$. 2023 var den kaldeste dagen 6. januar med $-15,7^{\circ}\text{C}$, mens den varmeste dagen var 15 juni med $27,6^{\circ}\text{C}$. Øyene hører til landskapsregion Skagerakkysten som del av en sone mellom Skagerak og skog- og heibygdene på Sørlandet.

På Jomfruland stikker grunnfjell opp bare på enkelte mindre arealer, mens på Stråholmen utgjør grunnfjellet større areal og løsmassene tilsvarende mindre. Berggrunn er bestående av gneiser og andre omdannede bergarter fra Proterozoisk tid og ligger som en del av raet, avsatt for ca. 11 000 år siden. Jomfruland ble tørt land for 3-4 000 år siden. Stråholmen for ca. 2500 år tilbake. De kvartære løsmassene er en typisk israndavsetning. På utsiden av øyene finnes et utvasket morenemateriale bestående av blokk og stein. På innsiden finns sorterte sandavsetninger. Dypere lag av løsmassene er preget av moreneleire. Det finnes et naturlig ferskvannsspeil på Jomfruland med noe sumpmark som naturlig våtmark og et lite tjern. Siste vedlikeholdsutgraving foregikk på 1990-tallet.

Landarealet på de to øyene utgjør totalt 3,56 km². (Jomfruland 3,04 km², Stråholmen ca. 600 daa.

2.2 Kulturlandskap

På Jomfruland og Stråholmen er landskapet for det meste formet av tidligere landbruksdrift og naturtypene er derfor kulturpåvirkede og avhengig av skjøtsel. Her finnes gamle kulturmarker som naturbeitemark og hagemark gjerne i mosaikk med slåttemark, beita edelløvskog og strandenger. På Jomfruland omgir disse gamle kulturmarkene gjerne fulldyrka innmarksarealer på aktive gårder med konvensjonell drift av melk og kjøtt. Flere av naturbeitemarkene ligger på sandrik grunn og kan betegnes som friske tørrenger. Begge øyene inneholder et stort artsmangfold og har store biologiske verdier knyttet til de gamle kulturmarkstypene. Mange planter, sopp og insekter er knyttet til ugjødslet beitet mark slik som naturbeitemarkene og slåtteeengene vi finner på Jomfruland og Stråholmen. Det er registrert en rekke rødlistede arter på øyene, spesielt på Jomfruland. Slåttemark, kystnær naturbeitemark, strandenger og beita edelløvskog med gammel eik og hassel ser ut til å være de viktigste leveområdene.

I eikeskogene på Jomfruland kan vi finne store eikekjemper. Gammel, grov og hul eik inneholder ofte et spesielt mangfold av sjeldne lav, sopp og insekter. Ruteskorpe (NT) er et eksempel på en art knyttet til liggende eik og er funnet i Eikeskogene i nord på Jomfruland (figur 7).

Felles for både Jomfruland og Stråholmen er at landbruket er sårbart og at små endringer kan få store konsekvenser. Gårder i aktiv drift som bidrar med beiting, slått, rydding og tynning er helt avgjørende for å bevare de gamle og artsrike kulturavhengige naturtypene på øyene.

Figur 6: Artsrik naturbeitemark/slåttemark på Stråholmen. Foto: Blütecher 2023. Til høyre tørreng foto: Torstein Kiil.

Figur 7: På Jomfruland er det mange store eiketrær med grov bark. Disse kan huse et stort biologisk mangfold. Et eksempel er ruteskorpe (NT). Foto: Blütecher 2023.

2.3 Historisk bruk og driftsformer

En antar at jorddyrkingen på Jomfruland startet da den første bosettingen kom for over 1000 år siden, men det er gravrøyser som kan være opptil 3800 år gamle og som indikerer bruk av øya før bosetting. Kjemperøysa på Jomfruland og Kjempegrava på Stråholmen er tydelige spor etter tidlig menneskelig aktivitet. I 2023 ble det funnet en draktspenne (figur 40) i jorden, datert til 800 tallet (vikingtid). Opp igjennom årene har det foregått mye rydding på øyene for å ta i bruk beite, skaffe ved og bygningsmaterialer. På 1700-tallet forpliktet losene seg til å rydde og dyrke marken, samt bygge steingjerder i tillegg til mange andre arbeidsoppgaver. Dyretellinger på 1700 tallet viser at det på Jomfruland var ca. 30 storfe, 50-60 småfe og noen få hester. Det ble dyrket høy til vinterfôr i store mengder, så mye at en kunne forsyne Kragerø by og omegn med vinterfôr. Fra rundt år 1800 ble jordbruksdriften intensivert og beite og slåttebruken var trolig på sitt mest intensive rundt år 1900.

Jordbruket har gått gjennom flere trinn fra sjølberging, salg av grønnsaker og tanggjødsel etc. til mekanisering og produksjon av melk og kjøtt. Storefebekstanden økte på begge øyene på 1900 tallet i takt med økt befolkning og arbeidskraft. Det ble på denne tiden også et overskudd av melk som ble fraktet med ferge inn til Kragerø for salg. Fra hasselhagene ble det sanket nøtter som ble solgt i Kragerø. Det har også vært og er, god tilgang på tang og tare på øyene. Denne ble utnyttet på både Jomfruland og Stråholmen og tatt opp flere plasser. Tangen og taren ble brukt til dyrkingen og ga god gjødsel til produksjon av grønnsaker for salg. Større mengder med tang og tare ble også solgt til fastlandet. På Jomfruland bodde det i den mest intensive tiden på 1900 tallet rundt 120 personer på øya. Antallet sank i 1970 årene og i 2023 bor det ca. 60 personer på øya.

Figur 8: Fra høyonna på Hovedgården i 1920 årene. Foto tillh. Odd Jensen. Jomfrulandsboka.

På Stråholmen kom det fast bosetting i 1634 og i 1801 bodde det 20 personer på øya. Folketallet økte på 1800 tallet med 49 personer i 1875 og 60 i år 1900. Losstasjonen på Stråholmen ble lagt ned i 1916, og etter det var livsgrunnlaget begrenset til jordbruk og

fiske. Alle gårdene har fra den første bosettingen hatt husdyr for dekke eget matbehov og hver gård hadde en til 10-12 kyr. To hester sørget for drivkraft til plogen, og gris og høner hørte til på hver gård. Fra 1954 har Stråholmen vært uten fast bosetting.

Figur 9: Fra høyonna på gården Norheim på Stråholmen, omkring 1939. Stråholmenboka.

Tidlig på 1990 tallet var gjengroingen kommet langt på Stråholmen, og det tidligere kulturlandskapet var i ferd med å gro igjen. Men i 1995 startet beboerne opp arbeid med å rydde frem kulturlandskapet, først ved manuell rydding, så i kombinasjon beitedyr fra 1998.

Figur 10: Gjengroing av arealer på innsiden av Stråholmen, ca. 1992: Foto Torstein Kiil.

Tabell 1: Landbrukshistorie og dyrehold på øyene fra 1500 til i dag

1500 - tallet	En kjenner svært lite til bosettingshistorien før år 1500. Men Kjemperøysa på Jomfruland og Kjempegrava på Stråholmen forteller om tidligere menneskelig aktivitet. Den første navngitte person vi kjenner til på Jomfruland var Jon Nilsson og Gunhild Stoffsdatter (1513). Det er sannsynlig at det har vært drevet husdyrhold på øyene langt tilbake i tid.
1700 - tallet	Jomfruland, ca. 30 storfe og 50-60 småfe og noen få hester (1723). Ellers dyrking av grønnsaker, korn etc. for eget bruk.
1800 – tallet	<p>Økt befolkning på øyene og økning av storefebestanden (1875) mens saueholdet går tilbake. På Jomfruland dyrkes alle kornsortene. Lars Sørensen kjøpte Jomfruland i 1804. Han hadde mange barn og i 1834 ble Jomfruland delt mellom etterkommerne Dette ble til fem nye gårder og etter hvert ble disse ytterligere delt opp. På det meste har det vært 8-9 gårder.</p> <p>På Stråholmen ble det en sterk befolkningsvekst utover på 1800 tallet etter at man ble selveiere. Nye generasjoner kom til, og gårdene ble delt og større arealer måtte ryddes og flere steingjerder ble bygget.</p>
1900 - tallet	<p>Antall storfe øker på øyene. Jomfruland fikk et stort overskudd av melk som ferja fraktet til meieriet i Kragerø.</p> <p>På Stråholmen hadde hver gård fra en til tittolv kyr. To hester sørget for trekraft til plogen. Gris og høner hørte til på gårdene.</p> <p>Stråholmen ble fraflyttet i 1954, mens befolkningen på Jomfruland har holdt stand og driver fortsatt med dyrehold som er en forutsetning for å kunne opprettholde det unike kulturlandskapet.</p> <p>På Stråholmen har grunneierne opprettet en samdrift på villsau. Dyrene beiter hele året og holder landskapet i hevd sammen</p>

	med en aktiv befolkning av grunn- og hytteeiere.
2023	Stråholmen småfesamdrift, har (2023) ca. 50 vinterfôra sau. På Jomfruland er det to besetninger med storfe hos Løkstad (65 dyr) og hos Jensen (11 dyr). Løkstad har også 23 villsau. Bente Jore ved campingen har dyr tilknyttet gården og gårdsbesøk med hester for ridning og flere andre dyr (yak, miniesel, påfugl, høner m.m).

Tabell 2: Dyrehold på Jomfruland i 1955. Kilde: Norske gårdsbruk 1955

Gbnr/navn	He st	Kyr	Okse	Ung dyr	Gris	Sau	Høner	Kalkun	And
29/1 - Hovedgården	2	8	1	2	2	0	40	0	0
29/3 Hagane	1	8	1	2	2	8	0	0	0
29/4 Løkstad	1	5	0	1	2	20	30	0	0
29/5 Øytangen	0	3	1	1	2	0	40	90	4
29/6 Hasselgården	1	4	0	1	2	0	60	0	0
29/7 Jensen	2	4	0	1	2	0	30	0	0
29/8 Gofjeld	1	4	0	1	2	0	55	0	0
29/9 Saltverksmyra V	1	7	1	2	2	0	20	0	0
29/14 Saltverksmyra Ø	1	3	0	0	2	0	64	10	0
Sum	10	46	4	11	18	28	339	100	4
Sum storfe			61						

2.4 Dagens bruk og driftsformer

Landskapet på Stråholmen og Jomfruland er stort sett skapt av landbruksdrift gjennom tidligere drift.

De som driver med husdyr, benytter beiteområdene på de landbrukseiendommene hvor grunneier ikke driver selv.

Stråholmen småfesamdrift SA som eies av grunneiere på Stråholmen, har (2023) ca. 50 vinterfôra sau og ca. 125 dyr når lammene kommer på våren. Dyrene overvintrer på øya og får tilleggsfôr i vintermånedene. Det er bygget åpent sauefjøs hvor dyrene fôres. Beitingen foregår etter en beiteplan og i løpet av ett år blir mesteparten av øya beitet, med unntak av

arealene tett inn mot landsbyen og hyttene. På Jomfruland er det i dag to besetninger med storfe hos Løkstad (65 dyr) og hos Jensen (11 dyr) ved Tårnbrygga. Løkstad har også villsau. Bente Jore ved campingen har dyr tilknyttet gården og gårdsbesøk med hester for ridning og flere andre dyr (yak, miniesel, påfugl, høner m.m).

Figur 11: Beitedyr og steingjerder på Stråholmen. Foto: Blütecher 2023.

2.5 Avgrensning av området

Forvaltningsplanens geografiske avgrensning er *Utvalgte kulturlandskap Jomfruland og Stråholmen* slik arealet fremgår i Miljødirektoratets kartløsning «Naturbase».

Forvaltningsplanen tar videre hensyn til de områdene av UKL-området som ligger innenfor nasjonalparken og dermed er omfattet av gjeldende verneforskrift, forvaltningsplan og skjøtselsplaner for nasjonalparken.

Figur 13: Kart over avgrensede verdifulle naturtyper. Naturbase er ikke oppdatert og det mangler noen naturtyper som f. eks slåttemark på Nordjordet og Haganejordet. Kilde: Naturbase.no

3 Samlet beskrivelse av verdiene i området:

3.1 Naturmangfold og artsmangfold

Jomfruland og Stråholmen har en spesiell natur og artsmangfold. Den langvarige bruken av mennesker og dyr har formet landskapet til slik vi kjenner det i dag med et ulike naturtyper og et stort biologisk mangfold. I nasjonalt perspektiv har Jomfruland og Stråholmen spesielt store naturverdier knyttet til:

- Tradisjonelt drevne, naturbeitemarker til dels på skjellsand og sandområder generelt, med lang og ubrutt driftshistorikk. Flere artsforekomster som er sjeldne ellers i Norge knyttet til denne driftsmåten, f.eks. innenfor artsgruppen skarabider (biller).
- Halvåpne beitede eike- og hassellunder med gamle trær og artsrikt feltsjikt, med ditto lang og ubrutt driftshistorikk. Flere artsforekomster som er sjeldne på nasjonalt nivå også her, blant annet av sopp.
- Det åpne kulturlandskapet på Jomfruland dominert av ekstensiv drift og med stort artsmangfold av hekkende fugler, planter knytta til det tradisjonelle kulturlandskapet og annet.

Relevante verneverdier og kunnskap om landskap og verneverdier for Jomfruland og Stråholmen er godt beskrevet i forvaltningsplanen for nasjonalparken og andre nasjonalparkdokumenter. Teksten her er derfor kort og det vises til kapittel 4 i forvaltningsplanen for nærmere beskrivelser.

Det er en frodig og variert vegetasjon på øyene med en mosaikk av vegetasjonssamfunn. På utsiden av Jomfruland finner et krattskogbelte som går over i mer høystammet edellauvskog, og med furuskog og granskog, avhengig av løsmassenes kvalitet og vannhusholdning. På Stråholmen er skogen i stor grad plantet før første verdenskrig og senere behandlet parkmessig grunnet beiting. Lauvtre i tilknytning til bebyggelsen er i hovedsak plantet i 1920 årene og fornyet de senere år. Skogen på øyene er viktig for artsmangfoldet, men gir også ly for vinden og stormene og fungerer som leskog. På øyene er det registrert naturtyper som (se figur 13):

- Kantkratt ved Løkstad/Skadden
- Naturbeitemark i Tangbukta, Kubukta, Østre Saltverkmyra, Hovedgården, Vestre Saltstein og Saltsteinbukta og på Østreøya på Stråholmen.
- Slåttemark på Nordjordet og Haganejordet.
- Store trær ved Løkstad, Hagane, Jomfruland fyr, Hovedgården, Nordgården, Bjørum og Øitangen
- Kalkskog ved Kubukta ø
- Rik sump- og kildeskog ved Østre Salteverksmyr og Haganestranda
- Rik edelløvskog ved Hagane og Nordgården/Nordjordet
- Parklandskap ved Hagane og Tårnbrygga allé,
- Sand og grusstrand ved Haganestranda og Sandbakken - Øytangen

- Naturlig fisketomme innsjøer og tjern ved Tårntjenna
- Strandeng og strandsump nord for Tårnbrygga og i Vesterstrand og Sørstranda på Stråholmen.
- Tangvoll ved Hovedgården brygge og flere bukter og vikar på Stråholmen

De ulike naturtypene inneholder et variert mangfold arter. Artene er beskrevet i beskrivelsen til naturtypene i naturbase og i skjøtelsesplaner for de områdene som har det. Det vokser flere sjeldne planter innenfor UKL området med blant annet gul hornvalmue (sterkt truet), sodaurt (sårbar), knollsoleie (sårbar), marianøkleblom (sårbar), strandtorn (sterkt truet) og jordbærkløver (sårbar). Når karplantene har avblomstret og høsten kommer kan man på øyene også finne et stort mangfold av beitemarkssopp som er en god indikator på beitemark. På Jomfruland er det også en stor populasjon med villeple som det er viktig å bevare nasjonalt. Naturtyper og arts mangfoldet på Jomfruland og Stråholmen er nærmere beskrevet i kap. 4.5 i forvaltningsplanen for nasjonalparken. [Forvaltningsplan-godkjent-med-tiltaksoversikt-2020.pdf \(nasjonalparkstyre.no\)](https://www.nasjonalparkstyre.no/forvaltningsplan-godkjent-med-tiltaksoversikt-2020.pdf)

Figur 14: Hornvalmue i blomst på rullesteinstranda på utsiden av Jomfruland. Foto: Blütecher 2023

3.2 Fugl

Jomfruland og Stråholmen har et rikt fugleliv. Øyene ligger sentralt plassert i trekkrutene for en rekke fugler. I vår og høsttrekket er det stor fugleaktivitet, mens sjeldne arter som nattergal, rosenfink og tornskate hekker om sommeren. Om høsten og vinteren er det spesielt mye sjørørre, en dykkeand som er på den internasjonale rødlista for fugl. Øyene er også viktige område for en mange sjøfugler og områdene nord for Stråholmen samt sørlige deler av Jomfruland er vurdert til å ha nasjonal verdi.

Flere delområder av det «store» kulturlandskapet på Jomfruland har stor betydning i et regionalt perspektiv som hekkeområde for rødlistede fugler knyttet til innmark. Vipe er kritisk truet på rødlista, men har flere faste hekkeplasser på Jomfruland i tillegg til innenfor landskapsvernområde og nasjonalparken på Stråholmen. I et regionalt perspektiv utgjør Jomfruland/Stråholmen et av de viktigste hekkeområdene for vipa og med en relativt sterk bestand med mange hekkende par. Også rødlistearterne sanglerke (nær truet) og av og til åkerrikse (kritisk truet), hekker i kulturlandskapet alle disse på de store, åpne flatene i innmarka. Flere av disse hekkeplassene har også artsrik flora. UKL kan stimulere til å opprettholde og øke bestandene av hekkende, rødlistede fuglearter i kulturlandskapet gjennom tilskudd til tilpasset drift mm.

Ved Øytangen på nordspissen av Jomfruland ligger Jomfruland fuglestasjon. Stasjonen drives av Norsk Ornitologisk forening og har to overvåkningsprosjekter: Telling av hekkende sjøfugl (siden 1954), og fangst og ringmerking av trekkfugler (siden 1990). Fuglestasjonen fører daglig logg med antall arter som registreres i artsdatabanken sin løsning «artsobservasjoner».

Det er i dag registrert 332 fuglearter på Jomfruland og Stråholmen (Olav Nordsteien pers. Medl). Kapittel 4.6 i forvaltningsplanen for nasjonalparken beskriver grundigere status, bestandsutvikling, rødlistearter utfordringer og mål for fuglelivet på øyene.

Figur 15: Ola Nordsteien ved BirdLife Jomfruland fuglestasjon viser innsamling og ringmerking av fugl. Foto: Blütecher 2023.

3.3 Pattedyr

Faunaen av pattedyr på land er lite dokumentert for øyene, men på Jomfruland er det mye rådyr. Rev blir av og til registrert. Etter at nasjonalparken ble opprettet (2016), har Statens naturoppsyn jaktet og fanget mink, både på Jomfruland og Stråholmen. Det finnes også trolig flere arter av gnagere og flaggermus. I havet rundt øyene er det ellers registrert flere selarter og sjøpattedyr. Tidligere år var det mye brunrotte på Stråholmen, men bestanden ble utryddet da mink kom til øya i 1970-80 årene.

Figur 16: Rådyr trives på Jomfruland. Her skimtes en rådyrbukk ved en stor eik ved Øitangen. Foto: Blütecher 2023.

4 Utfordringer

4.1 Effekten av klimaendringer og tørkeperioder

Klimaendringer med tørkesommerne 2018 og 2022 gikk hardt utover vinterfôret og beite. En erfarer at strandsonene er viktig beite i slike tørkesommerer. Vår og forsommer 2023 så det lenge ut til å bli en ny tørkesommer, men i juli ble det mye nedbør. På Stråholmen ble strandvegetasjonen på vestsiden brukt som beite i tørkeperioden, se figur 15 under. I årene fremover må en forberede seg på at det kan bli store årlige variasjoner. Ytterligere bruk av strandsonen kan være et avbøtende tiltak samtidig som dette representerer tradisjonell bruk og som ivaretar kulturavhengig biomangfold. På Jomfruland er følgende skjøtselsplaner for strandenger utarbeida siden 2014; Haganestranda (Svalheim 2022, 2014a), Saltstein (Svalheim 2018), Kuhavna (Svalheim 2016b) og strandengene nord for Tårnbrygga (Svalheim 2014 b). Flere av planene er ennå ikke iverksatt.

I 2021 som en kan regne som et «normalår» ble det eksempelvis slått 2 ½ gang på et areal med 22-23 daa. Dette gav 80 rundballer, Løkstad pers. Medl. 2023. Det bør gjennomføres en lokal undersøkelse for å finne nøyaktige tall for beitetap.

I år med tørkesommer har det vært nødvendig å kjøpe inn ekstra fôr. Her vises det også til at grååsbeiting gjør at tørken får større effekt, Løkstad pers. meld.2023.

Tiltak: Iverksette restaurering av aktuelle strandenger jf. utarbeida skjøtselsplaner, og prioritering. Strandengene nord og sør for tårnbrygga bør få høy prioritering da Jens Halvor Jensen ønsker å sette i gang beite her.

Dette vil være et tiltak som både ivaretar biomangfold og som gir sikrere beitetilgang i tørkesommer. Disse områdene ligger utenfor beitebruksplanen, men er en viktig ressurs. Oppstart av beite bør foregå i dialog med Statsforvalteren i Vestfold og Telemark.

Figur 17: Strandeng med tarebelte på Stråholmen: Foto: Blütecher 2023

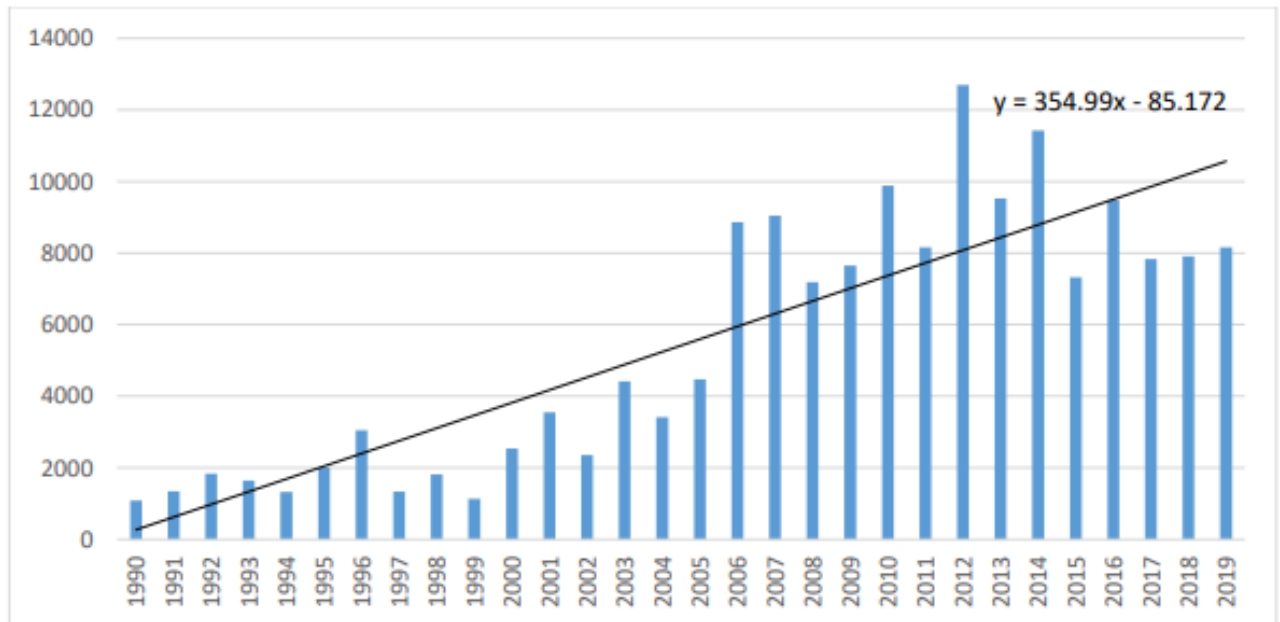
Figur 18: Det har vært tradisjon og beite strandengene på Jomfruland tidligere. Nederst: Her et parti av Haganestranda før 1951 siden Haga kafe ikke er bygget ennå, og fra samme sted i 2019. Foto: Svalheim 2019

Tabell 3: Oversikt over forvaltning og skjøtsel av områder med skjøtelsplan.

Tiltak/område/tema	Info	Prioritet	Gjennomføring/år	Ansvar
Restaurere strandenger	Jf. utarbeida skjøtelsplaner			
Haganestranda	Svalheim 2022, 2014a	1	2024-xx	Gr.eier i samarbeid med UKL
Nord for tårnbrygga	Svalheim 2014 b	3	2024-xx	Gr.eier i samarbeid med UKL
Kuhamna *	Svalheim 2016b	4	2024-xx	Gr.eier i samarbeid med UKL
Vestre saltstein*	Svalheim 2018	2	2024-xx	Gr.eier i samarbeid med UKL
Aktuelle strandenger innen NP	Forvaltningsplan Jomfruland NP 2019	1-2	2024-xx	SNO mfl.
Årlige skjøtseltiltak				
Haganestranda	Volland 2017, Svalheim 2022, 2014a		Årlig	Gr.eier i samarbeid med UKL
Nord for tårnbrygga	Volland 2017, Svalheim 2014 b		Årlig	Gr.eier i samarbeid med UKL
Kuhamna *	Volland 2017, Svalheim 2016b		Årlig	Gr.eier i samarbeid med UKL
Vestre saltstein*	Volland 2017, Svalheim 2018		Årlig	Gr.eier i samarbeid med UKL
Aktuelle strandenger innen NP	Forvaltningsplan Jomfruland NP 2019		Årlig	SNO mfl.
* skj.pl innbefatter strandeng i tillegg til naturbeite				

4. 2 Gåse - problematikk og landbruk

Bestanden av grågås har økt jevnt i Norge siden 1970 tallet. I en rapport utarbeidet av Norsk ornitologisk forening i 2020 viser tall for utviklingen av grågås på Jomfruland fra 1990 frem til 2019, se figur 26 under.

Figur 19: Totalantall grågjess observert på Jomfruland i perioden 1990-2019. Norsk ornitologisk forening 2020.

I noen perioder kan en gås spise opptil 1 kg gras hver dag, og dersom det er flokker med gjess vil dette ha stor negativ effekt på avlingen. I tillegg til å spise gress etterlater også grågåsa mengder avføring som ender opp i graset som skal høstes noe som går ut over kvaliteten.

En rekke metoder for å skremme vekk grågåsa er prøvd ut, men så langt har skadefelling vist seg å være det mest effektive.

På Stråholmen har skadefelling og årlig eggpunktering medført at man de seneste år har klart å holde bestands økningen i sjakk. På Jomfruland har eggpunktering på øyene på innsiden (hvor populasjonen hekker), i mindre grad blitt gjennomført og bestanden av gås inkl. hvitkinngås er blitt for stor. Dette medfører store avlingstap hvor konsekvensene er at gårdbrukerne må kjøpe høy til for.

Det er ikke konkrete tall på hvor mye gåsa beiter, men Hovedgården anslår et avlingstap på 50 % grunnet gåsebeiting (Viggo Nicolaysen pers medl).

Figur 20: Beiting med grågås og hvitkinngås ved hovedgården i mai 2023. Foto: Eirik Dobbedal.

Grågåsa kommer til Jomfruland og Stråholmen allerede i februar-mars og kommer ofte i to puljer. Bestanden har vokst. De fleste grågjessene har forlatt øyene 1. august hvor de forflytter seg til Vestfold hvor de beiter spillkorn etter tresking. Bestanden av hvitkinngås har også vokst kraftig de senere år og på Stråholmen er bestandene av de to artene omtrent like store (2023). Hvitkinngåsa kommer i april og forlater øyene de første ukene i september. Hvitkinngåsa er fredet, men det gis tillatelse til skadefelling.

På både Stråholmen og Jomfruland er det gjennomført eggpunktering og skadefelling, dette har effekt, men er tidkrevende arbeid. Gåsa kommer ofte tilbake til tidligere reirplasser og ved å kartlegge disse lokalitetene kan en spare tid ved egg punktering.

For kommunene Bamble og Kragerø er det utarbeidet en forvaltningsplan for grågås 2019-2022. Planen skal være et styringsverktøy i forhold til forvaltning av gås i perioden 2019-2022, og skulle nå vært revidert. En lokal forvaltningsplan for gås gir mulighet for utvidet jakt og en lengre jaktperiode noe som kommer godt med på Jomfruland og Stråholmen. En ønsker ikke å fjerne grågåsa fra øyene, men forvalte bestanden på et nivå som er akseptabelt for beiteskader. Dette går igjen i hovedmålet i forvaltningsplanen: «*Bestanden av grågås må tilpasses og stabiliseres til et nivå hvor beiteskader på innmark, sanitære problemer, tilgrising av friluftsområder og hytteeiendommer er lavest mulig. Samtidig skal det fortsatt være en bestand som er høstingsverdig og som utgjør en naturlig del av faunaen*» (Dahl og Sjørdalen 2019).

Jakt på gjess i Telemark i ordinær jaktperiode er lite utbredt, mens i Vestfold skytes det hundrevis av grågås da fuglene beiter på spillkorn i august og september. Men både jakt og eggsanking til nytteformål kan være et næringsgrunnlag. Jakt og sanking er en grunneierrett, men grunneier kan gjøre avtale med andre. Det er viktig at jakttrykket opprettholdes og et samarbeid med den lokale jeger og fiskeforeningen kan være gunstig. Det er lite tradisjoner for eggsanking i dag, men egg er en fin ressurs å utnytte. Grågåsa legger ofte egg over en lengre tid, og noen egg vil derfor ha ligget i reiret lengre enn andre. En bør velge de hviteste eggene som da oftest er nylagte fremfor mer mørke egg.

For å være helt sikker på kvaliteten på eggene er det mulig å ta prøver å få disse analysert. Det kan være aktuelt å ha kontakt med Mattilsynet for dialog og samarbeid. Når det gjelder jakt og eggsanking er det viktig at dette ikke går ut over dyreliv ellers og friluftsliv. Jomfruland har et rikt dyre - og fugleliv, og det er svært viktig at dette ikke påvirkes negativt. Eggpunktering foregår i mars og tidlig i april, og da er det bare vipa som er gått på reir. Den hekker på jordene, mens gåsa hekker langs strendene og på mindre holmer. Det er ellers også viktig at det settes av friområder for gåsa hvor det ikke jaktes. En egen gjennomføringsplan for skadefelling av grågås er ønskelig.

Figur 21: Grågåsrede på Stråholmen. Foto: Torstein Kiil.

Tiltak: For en bedre forvaltning av grågås og Hvitkinngås på Jomfruland og Stråholmen er det viktig at forvaltningsplanen nå revideres. I tillegg bør det lages en skadefellings/gjennomføringsplan for å få en oversiktlig forvaltning av gåsa der det legges opp til et utstrakt samarbeid mellom grunneiere evt. lokal jeger og fiskeforening. For å hindre at reduksjon av gåsebestanden ikke forstyrr eksisterende fugleliv anbefales at det i samarbeid med fuglestasjonen/foreningen for råd om jaktider etc. En bør videre se på muligheten for framtidig, lokal næringsutvikling for å nytte egg og kjøtt fra gjessene, der samarbeid mellom lokale matprodusenter og Mattilsynet er viktig.

Tabell 4: Oversikt over tiltak, ansvar og gjennomføring

Tiltak/ område /tema	info	Prioritet	Gjennomføring, år	ansvar
Årlige skjøtselstiltak:				
Skadefelling (jakt) på grågåås og hvitkinngås	Gjennomføres årlig i vårmånedene	1	Årlig	Grunneier mfl.
Punktering av egg	Eggpunktering på øyer og holmer på innsiden hvor det hekker mye fugl og hvor en har registrert reir.	1	Årlig	Grunneier mfl.
Innsamling av egg	Innsamling av gåseegg til mat. Forutsetning at eggene ikke inneholder miljøgifter.	1	Årlig	Grunneier mfl.
Skremming	Skremme fuglene ved hjelp av laser og annet	1	Årlig	Grunneier mfl.
Spenne tauverk på tvers av kulturengene (eng med grasproduksjon)	Tiltaket vil hindre gåsa i å lande/lette	2	Årlig	Grunneier mfl.

4. 3 Tørkeperioder og fôrtilgang

Fra beiteplanen til Norsk landbruksrådgivning v/Knut Volland: Nedbørnormalen (1961-1990) for Jomfruland er 952 mm pr år hvor februar-juli (49-70 mm pr mnd.) er de mest nedbørsfattige månedene og august-november (95-125 mm pr mnd.) er de mest nedbørsrike. Forbruket av vatn kan i perioder hvor det er varmt og vind, være opp imot 5 mm pr døgn. Når jorda er grovkorna og har liten evne til å holde på mye vann, vil vekstene med noe grunt rotsystem fort tørke bort. Nedbørnormalen for 1971-2000 viser ingen endring på nedbøren. I klimaprofil for Telemark fra 2016 (Meteorologisk institutt) er prognosene mer nedbør i året. Økningen vil først og fremst komme vinterstid og ingenting sommerstid. Med forventa økt temperatur i framtida, vil derfor faren for tørke i vekstsesongen bli større. Klimaendringene påvirker vekstsesongen lengde. Det er registrert på noe ulikt vis, men ved hjelp av satellittbilder kan en måle fotosynteseaktivitet på landvegetasjon og få et mål for både vekststart og vekstavslutning. Direktemålinger har vist at i det 20 århundre har vekstsesongen blitt øket med 20 dager (12 på våren og 8 på høsten). Vanlig brukte kriterier for start av vekstsesongen er 5 dager med mer enn +5 C om våren og

tilsvarende om høsten for vekst avslutning med 5 dager med mindre enn 5 C i snitt for døgnet. Døgn med frost kan endre litt på beregningen.

Beiteperioden på Jomfruland er bestemt å vare fra 15. mai til 15. oktober. Denne gjelder for fellesarealer i utmark og innenfor nasjonalparken og da må hyttefolk og turister forholde seg til at det er beitedyr. Eget innmarksareal har selvfølgelig ikke denne begrensningen. Villsauen går ute hele året og har brukt store deler av øya. For Jomfruland har dette både positive og negative effekter. Den positive er at «vinterbeite» er med på holde vegetasjon nede og holde arealene i større grad åpne. Den negative effekten er at de trekker mot hus, hytter og hager og beiter på blomster, busker og trær. Gode gjerder og lukka porter vil redusere problemet slik at beitingen kan styres. På Stråholmen holdes normalt dyrene på plass av gjerdene og representerer ikke noe ulempe for bebygde eiendommer.

Tabell 5: Tiltaksplan klima

Område/tema/tiltak	info	gjennomføring	ansvar
Gjerde områder med strandeng ned til sjøkanten	Reserveareal i perioder med tørke	Ved behov	Grunneier

4. 4 Tiltak mot fremmede problemarter

Det er viktig å unngå spredning av fremmede arter innenfor området da fremmede arter kan fortrengte stedegen flora. Det bør derfor være et høyt fokus på bekjempelse av fremmede arter. Fremmede arter som er registrert på øyene er:

- Rynkerose
- Kjempe springfrø
- Kjempe slirekne
- Parkslirekne
- Edelgran
- Sitkagran
- Blankmispel
- Sprikemispel
- Kanadagullris
- Hageeple
- Vrifuru
- Sibirtrebusk
- Balsampoppel
- Berberis
- Platanlønn
- Mink

Noen av artene har større spredningspotensial enn andre og bør derfor prioriteres for bekjempelse:

Rynkerose: bekjempelse har foregått både innfor NP og utenfor (i regi av Statsforvalteren) over flere år – Jomfruland og Stråholmen har utgjort et satsingsområde på fylkesnivå pga. de store naturverdiene som trues av rynkerose på sand- og grusstrender. Flere del-bestander er sterkt redusert, men må følges opp videre. Det står flere busker i private hager (inkludert på fritidseiendommer) som representerer kontinuerlig risiko for spredning ut i naturen, også inn på areal der rynkerose har blitt/blir bekjempet.

Fremmede treslag: Platanlønn finnes både på fyr-området samt nord for Hasselgården. Stor spredningsfare ut i Eikeskogen og andre delområder innenfor og utenfor NP. Bør prioriteres høyt å bekjempe denne.

Storlind: finnes på fyrområdet. Stor risiko for spredning til nærliggende skog, innfor og utfor NP. Bør prioritere å holde spredning under kontroll (fjerne frøspredde trær).

Hage-eple: Jomfruland har landets største forekomst av villeple, og relativt få trær som har innblandede gener fra hageeple. Hageeple utgjør likevel en pågående trussel mot villeple. Kan vurdere informasjonskampanjer gjennom UKL. Les mer her: [Derfor er det viktig å bevare de sårbare villeplene på Jomfruland \(forskning.no\)](#)

Parkslirekne: hageplante som det er «umulig» å bli kvitt, og som det bør arbeides aktivt for å unngå å spre til nye steder. Har nylig (etter 2020) spredd seg bl.a. til et nytt sted ved Tårnbrygga på Jomfruland. Kanskje kan informasjonstiltak være nyttig.

Mink er en alvorlig predator på hekkende fugl, men det har blitt mindre mink grunnet systematisk bekjempelse av arten. Det er viktig at dette følges opp.

Figur 22: Kjempe-slirekne sør for Aasvik brygge. Foto: Blütecher 2023.

4. 5 Tiltak for trua arter

For rødlistede trua arter på øyene er det ønskelig at en fremmer forekomsten av disse. Eks på slike arter er strandtorn, strandmurerbie, strandmaurløve vipe m.m.

Hensiktsmessige tiltak kan være å rydde vekk bartrær, lønn og andre boreale lauvtrær, fremmede treslag, berberis, noe bjørnebær, stikkelsbær, en del einer.

- Fristilling av eikeskog er et godt tiltak for å ta vare på eikeskogen.
- Fremme hasselkratt ved å rydde rundt disse.
- Rydde frem trær av villeple slik at trærne får bedre lysforhold.
- Rydde/fjerne vegetasjon på tørr sandmark for å bedre vilkårene for sandlevende insekter (strandmaurløve, strandmurerbie, m.fl.).
- Det anbefales å utarbeide en tiltaksplan for å ivareta trua og sårbare arter.

4. 6 Brukerinteresser: Status, muligheter, utfordringer og målsettinger.

4.6.1 Kanalisering av ferdsel

Det er flere brukerinteresser på øyene, spesielt på Jomfruland som får mye besøk gjennom sesongen. En besøksforvaltning hvor en på best mulig måte kanaliserer ferdselen er ønskelig. Besøkende må stimuleres til å bruke korridorer. Dette kan være gjennom etablerte stier og skilting. På våren er det spesielt viktig å styre besøkende slik at de ikke forstyrrer hekkende fugl. I perioder, særlig i sommermånedene, er det spesielt mye ferdsel og tråkk. Nedtråkking på områder som f.eks. Øytangen og Skadden er et problem, men kanalisering kan redusere skadene.

Flere grunneiere opplever også at besøkende går utenom sti og kommer nært på. Det er hyggelig med besøkende, men ønskelig å styre dette utenom hus og hage.

Gjennomføring av en rundløype kan redusere trafikken langs hovedveien. Utarbeidelse av et godt turkart for Jomfruland med inntegnede stier og attraksjoner, kan bidra til at folk i større grad holder seg til anbefalte stier. Gjerder og grunder kan også kanalisere ferdselen. Det er også viktig å informere, gjerne ved bryggene ved ankomst om hvor ferdselen er ønskelig. For Jomfruland vil dette være ved Tårnbrygga, Åsvik brygge, og på Stråholmen vil det være ved Østre molo.

Ved bryggene kan det med fordel også settes opp informasjonsskilt om beitedyrene og fordeler med beiting. Formidling i form av brosjyrer, plakater etc.

Kanalisering ved å legge til rette for rast med benker/bord og toaletter strategisk der en ønsker at folk går.

For å få tall på utviklingen av besøkende er det i dag tellestasjoner ved Hovedgården

På spesielt Jomfruland er det mye sykling, men det mangler informasjon. Tiltak som flere sykkelstativ, informasjon om private soner og beiteområder det ikke skal sykles i er viktig, jf. f. eks naturbeitemarka ved Løkstad utover mot Skadden. Ved Øytangen og ved Løkstad legges det opp til at folk skal sette igjen syklene, og det er mulig dette må informeres bedre. Nasjonalparken i samarbeid med UKL arbeider med å få etablert en rundløype. Skilting i forhold til teltplasser, rasteplasser etc. er også et viktig tiltak. Det kommer stadig spørsmål på Stråholmen om hvor det er lov og telte. Et kart som viser aktuelle teltplasser, kan være et nyttig hjelpemiddel både for teltturister og for øya.

Tabell 6: Tiltak, kort oppsummering

Tiltak/ område /tema	info	Prioritet	Gjennomføring, år	Ansvar
Årlige skjøtselstiltak:				
Vedlikeholde stier	Årlig vedlikehold og rydding av stier	1	Årlig	UKL/NP
Sette opp skilt/vedlikeholde Spesielt viktig i forhold til husdyrene	Sette opp skilt som engangstiltak med årlig vedlikehold.	1	2024 og årlig vedlikehold.	UKL/NP

Figur 23: Sommer på Stråholmen med teltning og badegjester. Foto: Torstein Kiil

4. 7 Restaurering og skjøtsel

Det er avgjørende med beitedyr for å skjøtte landskapet på Stråholmen og Jomfruland, og det er særdeles viktig å legge til rette for at dette opprettholdes. Videre er det viktig at slått og beite gjennomføres på tradisjonelt vis. For noen områder med store naturverdier som de verdifulle kulturmarkene, er det aktuelt å utarbeide skjøtelsesplaner. Områder som ikke har

skjøtselsplan eller hvor det kan være aktuelt med utvidelse av eksisterende skjøtselsplan kan være:

- Hovedgården, strandnære deler av jordene
- Hagane, jordene (areal som ikke inngår i eksisterende skjøtselsplan)
- Langputt nord: artsrik beitemark. Mangler skjøtselsplan.
- Løkstad, beitemark mot Skadden: artsrik beitemark. Mangler skjøtselsplan.
- Nordjordet, artsrike beitemarker nord for og omkring kirkegården. Kan vurderes om nåværende skjøtselsplan kan revideres slik at disse arealene inkluderes.

Jomfruland blir i planen oppdelt i delområder som får sine forvaltnings-/bevaringsmål og anbefalte skjøtselstiltak. De viktigste tiltakene er at beitet opprettholdes gjerne med en form for rotasjonsbeiting jf. beiteplanen slik at nylig beitede områder får hvile for blomstring og frøsetting, at igjengrodde områder ryddes og at man hindrer oppslag i gamle områder. Arealene må ikke gjødsles med kunstgjødsel, men bruk av tørr husdyrmøkk kan benyttes ved behov.

Det er utarbeidet beitebruksplan for Jomfruland (Volland 2017) og Stråholmen (Torstein Kiil), planen fungerer greit på Stråholmen, mens på Jomfruland har ikke planen blitt fulgt i like stor grad. Beiteplanene er ment for å styre dyrenes beiting og ved det utnytte øyenes beiteressurser og samtidig ivareta verdiene i de gamle kulturmarkene. Det er bare skjøtselsplaner på en liten andel av beiteområdene på Jomfruland:

- Nordjordet: <http://hdl.handle.net/11250/2422276>
- Kuhavna: <http://hdl.handle.net/11250/2422293>
- Tårnbrygga N: <http://hdl.handle.net/11250/2600075>
- Haganejordet: <http://hdl.handle.net/11250/2422291>
- Haganestranda; <https://hdl.handle.net/11250/2647189>
- Vestre Saltstein; <http://hdl.handle.net/11250/2491221>
- Decca, skjøtselsplan ligger ikke på nett

Det anbefales å foreta en naturkartlegging av vegetasjonen (inkl. beitemarkssopp) på Stråholmen for å sammenligne med tidligere registreringer hvordan forvaltningen de siste 25 årene har innvirket på biomangfoldet.

Figur 24: Gul vokssopp på Stråholmen. Foto: Blütecher 2023.

4.8 Forvaltningsplan med bevaringsmål og tiltak, Stråholmen

På Stråholmen er det ikke utarbeidet skjøtelsesplaner, men en god forvaltningsplan fra 1995, som er revidert i 2010 og videreført i nasjonalparken, har gitt verdifulle retningslinjer til skjøtelsen. Stråholmen er oppdelt i ulike skjøtelsoner hvor det er utarbeidet bevaringsmål og tilhørende tiltak som er nødvendig for å nå målene. Alle arealene som inngår i beiten på Stråholmen er ferdig ryddet, men det er hvert år behov for å fjerne oppslag som ikke dyrene beiter. På Østreøya er det planlagt å fjerne en del einer som har bredt seg utover fjellpartiene. Einer bør bekjempes og ryddes der den dominerer, men det kan være lurt å være bevisst at noe gamle einer/einerkratt kan spares. Einer kan mange steder være en viktig art for arts mangfold. Einer kan bli svært gammel (individ på 200 år er registrert i England) og den har trolig alltid vært en del av arts mangfoldet i gamle kulturmarker. Einerkratt er med på å regulere mikroklimaet, er selv livsmedium for flere arter og gir kontinuitet til kontinuitetsavhengige arter. Eks ved skjøtsel av kystlynghei anbefales: Ved lyngbrenning er det også ønskelig at deler av kystlyngheia får utvikle seg fritt, da noe kratt av einer eller andre busker er positivt i å gi skjul under rugeperioden for bakkehekkende fugl, spesielt andefugl. Dette kan oppnås ved å unngå brenning i et belte langs sjøkanten. Østre øya er det området som har størst ansamling av einer. Målet er å fjerne 10-20 % av eineren, hovedsakelig i lavere partier for å få frem gress og markblomster.

Behovet for skjøtelsesplaner på Stråholmen synes mindre aktuelt da forvaltningsplanen gir nødvendige retningslinjer. Men det bør gjennomføres re kartlegginger på øya. Arts mangfoldet ble sist kartlagt av Biofokus i 2010. Nye artskartlegginger kan vise om dagens skjøtsel er hensiktsmessig eller om noe bør endres eller korrigeres.

4.9 Tilgang på beitedyr og bruken av disse

På Jomfruland har Jens Halvor Jensen og Arne Olav Løkstad mange beitedyr og det beites i dag med dyr av gammelnorsk spelsau, herefordkveg og dexterfe på Jomfruland. Totalt er det 75 storfe og 23 villsau på Jomfruland (2023). I tillegg til kyr og sau har Bente Jore flere dyr tilknyttet sin gårdsvirksomhet på Jomfruland. Her kan man hilse på dyreslag som lama, emu, hester, yak, mini esel, sauer, geiter, minigris, påfugl, høner, kaniner og marsvin. Stråholmen har ca.125 villsau som beiter om sommeren og 50 dyr om vinteren (2023).

Figur 25: Villsauene på Stråholmen sikrer artsmangfoldet. Foto: Torstein Kiil.

Klyv hindrer flytting av beitedyrene

Gamle kutråkk på Jomfruland som nå benyttes til flytting av dyr brukes også av turister, her blir det ofte trangt. Det er satt opp et klyv langs en av disse ferdselsårene hvor dyrene flyttes (figur 26). Dette er samtidig en del av den viktige rundløypen til Øytangen. Klyvet gjør at dyr ikke lengre kan ferdes på denne strekningen og vanskeliggjør flytting fra ett beite til neste. Klyv gjør det også ekstra vanskelig for alle dem som bruker denne stien og bør derfor erstattes med porter, eller at stien gjerdes inn på denne korte strekningen.

Figur 26: Torstein Kiil viser klyv som er blitt satt opp langs ferdselsåre (Rundløypa) som ble benyttet til å flytte dyr helt frem til klyv kom opp. Foto: Ellen Svalheim.

Tilrettelagte drikke og foringsplasser for beitedyra

I perioder med lite fôr må dyra tilleggsfôres. Dyra har også tilrettelagte drikkeplasser. Det er viktig at tilrettelegging for både drikke og fôrplasser ikke gjennomføres inne i avgrensede områder for naturtyper da frø fra rundball etc. kan spre seg i området. Rundballeføring med fører også sterk tråkkslitasje.

Vedlikehold av gjerder/grinder mm,

Vedlikehold av gjerder, porter og klyv må gjennomføres jevnlig. Det går mye folk på turstiene rundt på Jomfruland, og innimellom glemmes det å lukke porter og dyr vandrer ut i områder de ikke skal gå. Grinder er merket med «lukk grinda», men det er mulig at infoskilt med dyr på beite også kan stimulere til at grinder lukkes ordentlig.

5 Bruk og bevaring gjennom samarbeid

Både hytteeiere og grunneiere er opptatt av å ha en levende øy og Jomfrulandsløftet «*Alle skal ivareta Jomfruland for generasjoner*» står sterkt.

På Stråholmen har det vært stor aktivitet på dugnadsfronten de siste 30 årene. Hvert år inviteres det til en stor dugnad hvor rundt 70 personer møter. Her planlegges det nøye i forkant og med definerte oppgaver og arbeidsledere får en unnagjort masse på slike dugnader.

I de siste 11 årene har også ungdom fra Stråholmen i 14 dager, 5 timer pr dag, drevet skjøtselsarbeid på øya. Ungdommene har fått kurs i kulturminner og skjøtsel og har bidratt mye. Flere ungdommer har vært med i mange år, og en ser at fysisk arbeid gjennom skjøtsel er motiverende og læringsrikt. Gjennom arbeidet som ungdommene og andre har utført, har store strekninger med steingjerder blitt restaurert.

På Jomfruland er det nå god dialog mellom hytteeiere gjennom hytteeierforening og grunneiere. Det gjennomføres dugnader hvor hytteeiere også får et forhold til kulturlandskapet. Dersom grunneiere ønsker det, ligger det trolig stort potensial av arbeidskraft hos hytteeiere og campingfolket. Mange synes det er meningsfylt å kunne bidra i skjøtselen av det vakre kulturlandskapet. Jomfruland har litt å lære av Stråholmen med å organisere sommerjobber for ungdom og jobbe dugnad.

I denne planen foreslås det i regi av UKL og nasjonalparken å igangsette en kompetanseplan for gårdbrukere, hyttefolk og andre interesserte.

Kompetanseplan. Skjøtsel av landskap og kulturminner.

Det er tradisjon på øyene at lokalbefolkningen deltar i skjøtsel av landskap og kulturminner. Mange unge mennesker, spesielt på Stråholmen, deltar i landskapspleien. Mange, unge som eldre, synes dette er et meningsfylt arbeid og etterspør mer kunnskap om naturen. De ønsker å kjenne mer til artene, enten det er markblomster, insekter eller fugl. De økologiske sammenhenger, som det ikke alltid er så lett å få øye på, er også et område som forundrer mange. Andre er opptatt av kulturminner og hvordan vi kan bevare gamle bygninger, steingjerder og andre av utmarkas kulturspor fra våre forfedre. Kulturhistorien skal hjelpe oss på veien.

Store deler av øyene er nasjonalpark og de tilstøtende områdene som Utvalgte kulturlandskap ved grunneierne har et særlig ansvar for å forvalte, har også store naturverdier. Disse har blitt til gjennom mange hundre år, brukt og skjøttet av tidligere generasjoner. Det er derfor et stort ansvar lokalbefolkningen har med å forvalte arealene med det rike biologiske mangfoldet. Vi som lever i dag, ønsker også at våre etterkommere skal kunne nyttiggjøre seg landbruksområdene til matproduksjon og samtidig oppleve en særdeles rik og bevaringsverdig natur.

For å kunne forvalte øyenes naturrikdommer på en god måte, trengs det bred kunnskap. UKL Jomfruland og Stråholmen i samarbeid med nasjonalparken ønsker å tilby opplæring over en treårs periode.

Målgruppen er både grunneiere og andre som frivillig ønsker å delta i skjøtselen eller bare lære mer om det gamle kulturlandskapet og hvordan vi kan bevare dette. Det tilbys relevant litteratur, samlinger med fagfolk, markvandring, kurs i restaurering av kulturminner mm.

Samlinger, seminarer og befaringer vil foregå i sommerhalvåret. Begge øyenes natur vil bli brukt i formidlingen. UKL Jomfruland og Stråholmen vil søke å utarbeide en 3-årig studieplan og få denne finansiert gjennom UKL midler, evt. andre tilskudd. Det ønskes ved høringen å få respons fra dem som kan være interessert i å delta.

Tabell 7: Tiltak samarbeid hytteeiere/andre og grunneiere

Tiltak/ område /tema	info		Prioritet	Gjennomføring, år	ansvar
Årlige skjøtselstiltak:					
Årlige dugnader Stråholmen	Årlig dugnad med definerte arbeidsoppgaver		1	Årlig	UKL
Årlige dugnader Jomfruland	Årlig dugnad		1	Årlig	UKL
Kompetanseplan	Seminarer, kurs og litteratur		1	Over 3 år	UKL/NP

Figur 27: Maling av låven på Stråholmen var et flott samarbeid sommeren 2010. Foto: Torstein Kiil.

5.1 Samarbeid med nasjonalparken om skjøtsel og årlige tiltaksplaner

Alle tiltak innenfor nasjonalparken må omsøkes.

Et eksempel på et tiltak som kunne vært bedre samordnet er «rydding i strandsonen». En ser at flere organisasjoner er ivrige på å rydde, men arbeidet bør organiseres bedre. Det er fint at det ryddes, men det hadde vært en fordel om dette ble gjort i samarbeid med velforeningene på Jomfruland og Stråholmen. Disse har et overordnet blikk på øya og også oversikt over hvor en bør søke midler etc. Velforeningen har mye jobb, så det er fint å kunne få til et samarbeid her.

Tabell 8: Tiltak samarbeid UKL og nasjonalparken

Tiltak/ område /tema	info	Prioritet	Gjennomføring, år	ansvar
Årlige skjøtselstiltak:				
Rydding i strandsonen	Gjennomføre rydding i strandsonen utenfor sommersesongen.		Årlig	Velforeningene

5.2 UKL-området og nasjonalparken: bruk, utfordringer og særlige hensyn

5.2.1 Samarbeid

Grunneier og hytteforening viser til at det er et greit samarbeid med UKL og nasjonalparken, og at det er viktig med en felles forståelse av øya. I år med f. eks tørke vil det være behov for å ta utmarksbeiter i nasjonalparken i bruk for å skaffe fôr til dyra. Det har også tradisjonelt vært gjennomført på øya, se kapittel 6 om husdyrbeiting. Det er viktig at planene legger opp til stor fleksibilitet rundt dette.

Fjerning av trær i UKL/nasjonalparkområdet har vært et tema. Flere hytteeiere ønsker at trær fjernes for å åpne opp kulturlandskapet. Nasjonalparken har ønsket å sette igjen en del trær med tanke på dyreliv som f. eks fugl som bruker trærne til både skjul, hvile og næringsplass. Det er også ønskelig å sette igjen trær for ly for vær og vind. Se retningslinjer om dette i verneforskriften for nasjonalparken: [Verneforskriften](#)

Nord for Rabbestranda på Stråholmen ble det i 2017 gjort funn av den rødlistede planten fjærehøymol (EN). Området her er gjerdet inn for at ikke planten og miljøet skal beites, men en ser at området gror igjen. Her bør det ses på muligheter for om beiting f. eks på høst kan være positivt.

Figur 28: Område nord for Rabbestranda på Stråholmen hvor det gror igjen. I nord er det gjort funn av den rødlistede arten fjærehøymol. Foto: Blütecher 2023.

Andre utfordringer:

Utfordring med gamle med drens grøfter som gror igjen med starr. Før en fjerner vegetasjon bør det kartlegges hvilke arter med «starr» som vokser i grøftene.

Tabell 9: Tiltak andre utfordringer

Tiltak/ område /tema	info	Priori -tet	Gjennom- føring, år	ansvar
Årlige skjøtselstiltak:				
Rydde gamle grøfter	Rydde gamle grøfter som gror igjen		Ved behov	Grunneier m.fl

Figur 29: Åpning av gamle grøfter som er grodd til i 2014. Foto: Torstein Kiil

5.2.2 Frivilligheten

2022 var frivillighetens år og dugnad har vært en årlig begivenhet på øyene. På Stråholmen har det vært dugnader helt siden Stråholmen vel ble opprettet i 1969. I løpet av disse 50 årene har grunneiere og hyttefolk og andre jobbet sammen for felles interesser. På 90 tallet begynte Stråholmen å gro igjen jf. figur 10, og en stor ryddedugnad ble satt i gang. Dugnaden har blitt en årlig tradisjon som samler store og små til felles arbeidsoppgaver. Det å jobbe sammen gir samhold, eierskap til øya og glede. Mange opplever også mestring ved å gjennomføre oppgaver i felleskap. Det å utføre arbeid sammen for å ivareta det verdifulle naturgrunlaget og kulturarven på øyene er et felles ansvar og en flott årlig begivenhet.

Dugnaden på Stråholmen blir avsluttet med en stor fest og auksjon.

Figur 30: Skjøtselsdugnad på Stråholmen. Foto: Torstein Kiil.

Årlige dugnader gjennomføres også på Jomfruland i regi av velforeningen. På Jomfruland er det som nevnt flere folk og større områder og dugnader for delområder prioriteres derfor. Skjøtselsdugnadene bidrar til å holde busk og kratt i sjakk, og bør oppmuntres til å fortsette.

Figur 31: Dugnad med rydding av søppel på Stråholmen til venstre. Foto: Torstein Kiil. Legging av takstein på Hasselgården, Jomfruland til høyre. Foto: Kari Nicolaysen.

6 Husdyr og beiteplan

6.1.1 Jomfruland

Flere deler av innmarka på Jomfruland har over lengre tid blitt relativt ekstensivt utnyttet, blant annet uten jordarbeiding, med lite eller ingen gjødsling og sprøyting, og med beite og/eller berging av vinterfôr. Dette har gjort at flere arealer i dag har store innslag av plantearter fra semi-naturlig eng (naturbeitemark, slåtteeng) – noen delområder er helt dominert av slike plantesamfunn. Dette er arealer som kan både beskrives som «autentiske» og som antakelig likner mye på tilstanden som har vært historisk (før industrialisering, kunstgjødsel mm), og som etter hvert har svært store naturverdier som levested for rødlistearter av både planter, fugler og andre artsgrupper. Eksempler på slike arealer er de nedre delene av jordene på Hovedgården (2023: påvist forekomst av vårvikke, plantearter som er sterkt truet EN; mye nyresildre, plantearter som er nær truet NT), og deler av jordene på Hagane. Det er viktig å ivareta disse områdene med en videreføring av ekstensiv drift (uten gjødsling, jordarbeiding, sprøyting, men opprettholde beite og høsting av vinterfôr). Slike areal kan søke om tilskudd i UKL for særlige artsrike beitemarker med ekstensiv drift.

6.1.2 Sammendrag av beiteplanen på Jomfruland hva angår inndeling av beiteområder.

I 2017 utarbeidet Norsk Landbruksrådgivning en beiteplan for Jomfruland. Forfatter av planen er Knut Volland. Her gjengis et sammendrag av rapporten hva angår inndeling av beiteområdene: Inndeling av beiteområder. Ved inndeling av beiteområder har jeg prøvd å ha inndelingen så likt tidligere opplegg som mulig slik at en bruker eksisterende gjerder. Det er mange hytter og ferdselsveier innenfor beiteområdet. Jeg har prøvd å tilstrebe at veier forblir åpne og at den trafikken som har foregått på disse kan fortsette. De aller fleste av hyttetomtene er inngjerdet, og jeg regner med at de som ikke har gjort det, ikke bryr seg. Mange har nok laget gjerde tilpassa storfe og at sauene kan smette gjennom. Det kan fort bli et konfliktområde. Jeg har foreslått å dele utmarka på Jomfruland inn i 5 ulike beiter. Det er viktig at disse teigene er så godt inngjerda at dyrene holder seg innenfor dette arealet, slik at en kan styre beitepresset til ønska nivå. Mellom områdene må det være porter slik at det er lett å flytte dyr fra et område til et annet. Området avgrenses i stor grad av Hovedveien på vestsida og havet på østsida. Det er et ønske om at dyra skal beite strandsona på yttersida av øya. Arealene på teigene varierer fra i underkant av 80 daa til over 700 daa. Se kart for oversikt over de 5 områdene. Tabellen i figur 32 nedfor viser arealfordeling i de ulike beiteområdene.

Teig nr	Totalareal i daa	Areal med kratt og skog	Innmarksarealer
1. Løkstad/Skadden	Ca 450	Ca 82	31
2. Kubukta/Djupodden	Ca 77	22	33
3. Sentralområdet	Ca 725	Ca 370	
4. Decca /Ankerplassen	Ca 184	Ca 111	21
5. Øytangen	Ca 418	Ca 225	67

Figur 32: Arealfordeling i de ulike beiteområdene. Beiteplan for Jomfruland 2010.

Strandengene med skjøtselsplan for Haganestranda og område nord for Tårnbrygga er ikke med i beiteplanen.

Det er vanskelig å anslå eksakt arealfordeling innenfor de enkelte områder og hvor mye de produserer. Beregningen blir litt skjønnsmessig. Med tanke på sesongen 2017 var store deler av juli uten produksjon da det var svært tørt, mens det var friske gode beiter når regnet kom i august og utover.

Figur 33: Beitende kyr i naturbeitemarka ved Tangbukta/Løkstad. Foto: Torstein Kiil.

Figur 34: Inndeling av beiter på Jomfruland. Beiteplan for Jomfruland 2017.

Foreslått beiterækkefølge i utmarka på Jomfruland Beiterækkefølgen tar utgangspunkt i at det lite sau og at den beiter etter storfe på noe av arealet. Siden det er Løkstad som har de fleste beitedyra er det naturlig at det tas hensyn til det.

1. Løkstadorrådet- Skadden (område 1) Beitingen starter i dette området. Dyra beiter en kort tid. Viktig at dyra flyttes før graset er kortere enn 6-8 cm. Vil kunne gi rask ny tilvekst dersom det ikke er for tørt.

2. Kubukta/Djupodden. (område 2) Dette arealet er en attraktiv badeplass og bør være nedbeita før badesesongen. Trenger høyt beitetrykk. Ved gode vekstforhold kan det være aktuelt med 2 beitinger på våren (veksle med Løkstad området) med 1-2 ukers mellomrom. Områdets verdi hadde økt dersom det kunne blitt brent tørrgras (fonne) i området i løpet av vinteren. Området trenger også gjerdetiltak før beiting.

3. Øytangen området (område 5) Det er ønske fra forvaltningsmyndighetene at dette arealet tilføres beitedyr rundt eller før midten av juni. Som tidligere nevnt er det ikke ønske om sau beiter i området på dette tidspunktet. Viktig at arealet på Østre Saltstein får en god avbeiting på forsommer som tidligere nevnt. Jordene på Øytangen utvikler seg negativt med hensyn til beiteverdi da mosen er i ferd med å overta beite. Den har liten beiteverdi. Bruken av løkkene innenfor området tas opp på et årlig beitemøte.

4. Vestre Saltstein/Decca/Ankerplassen (område 4)

Neste beiteområdet som også trenger litt godt beitetrykk på sommeren. Her blir det ikke beiting før sannsynligvis slutten av juni.

5. Sentralområdet/Tårntjernet (område 3) Dette er siste området i første avbeiting.

Utviklingen har kommet langt på graset og det er et dårligere fôr. Et alternativ er også at sauene går på dette området når storfe skal beite på Øitangen. Der beiteplantene vokser i skyggen av trær, er de ikke så tørkeutsatt.

Bruken av beiten er også avhengig av nedbøren. I beitesesongen 2017 var det svært tørt og det var lite beite i hele juli og det måtte tilleggsfôres. Dette vil forrykke hele beiteopplegget og kanskje rekkefølgen. Når vi kommer utover sommeren avtar veksten og det er behov for å tildele etter hvert større områder. Valg av beiteområder på ettersommer vurderes i forhold til fuktighetsforhold og tilvekst. Det kan være aktuelt å beite både beiteområdet 1 (Løkstad området) og evt. tilbake til beiteområde 5 (Øytangen området). Da er det ikke nødvendig å gjerde inn Østre Saltstein spesielt. På høsten er det også naturlig å beite av egne innmarksarealer. På slutten av sesongen bør også beiteområdet 2 (Kubukta/Djupodden) beites godt av. Det vil igjen gi grunnlag for godt vårbeite neste år. I høst, etter at den "offisielle beitesesongen" var over, var det et betydelig beite i dette området. Dette beite hadde vært godt nok for ammeku og livsau.

Oppsummering

Etter en vurdering av beite vil det være plass til ca. 25 ammekuer m/kalv, ca. 50 vfs sauer og 8-10 hester under normale forhold. Lengre tørkeperioder vil øke behovet for tilleggsfôring eller bruk av egen innmark. Under gode vekstforhold hele sesongen kunne antall dyr vært noe høyere, men dette vet man ikke før sesongen er over. Kostnad med opprustning av porter, grunder og gjerder ligger i størrelsesorden 150-200.000 kr pluss midler til årlig vedlikehold (5-10.000 kr)

6.1.3 Stråholmen

På Stråholmen er det også utarbeidet en enkel beiteplan som fungerer. Øya er delt inn i 6 beiteområder beskrevet i figur 21 og vist i figur 22. Det er viktig å huske på at beskrivelsene med retningslinjer er veiledende og at de kan fravikes ved unormale værforhold eller annet uforutsett.

Tidspunkt for flytting av dyr jf. tabell i figur 21 vil kunne fravike noe. På teig 4 og 5 se figur 22, benyttes det strømgjerde da disse arealene bare delvis er inngjerdet.

Strandengene på Jomfruland og Stråholmen har tradisjonelt blitt beitet, og bør derfor inngå i beiteplanene.

Teig	Beiteperiode	Merknader
1a	01.01- 15.05	Beites ikke på sommeren på grunn av friluftslivet
1b	01.01-15.05 01.08-01.10	Beitet kan deles i to teiger
2	15.05-01.08 01.11-01.01	Beitet kan dels i 4 teiger
3	15.05-01.08	Vesterstrand beites samtidig med teig 2
4	01.05-15.05 01.08-01.10	Sørstranda beites til dels samtidig med teig 1b.
5	01.10-01.11	Nordpåbakken i oktober etter slakting. Bruk av strømgjerde.
6	Slåtteeinger beites etter høyonna	

Figur 35: Beskrivelse av beiteområder på Stråholmen og kart over beiteområdene på Stråholmen. Forvaltningsplan for Stråholmen naturreservat og landskapsvernområde 2010.

Totalt er det 428 daa med beiteareal inkludert strandområdene. Fordelingen er vist i tabell i figur 24 under.

Tabell 10: Fordeling av beiteareal på Stråholmen.

Fulldyrka Daa	Innmarksbeite	Overflatedyrk.	Skog	Utmark/annet markslag	Gnr 28/bnr
6	3	6		16	1
20		16		40	3
7	2				4
	8	5			7
	10	8			9
3	2			9	10
				13	23
		18		28	25
	6	4	11	5	26
12					54
				150	69
Sum 48	31	57	11	261	
Strandområder				Ca. 20	
Totalt beiteareal 428 daa					

Figur 36: Villsauen beiter på et igjengrodd område på Stråholmen i 2010. Foto: Torstein Kiil.

7 Kulturminner

7.1 Kulturminner, bevaringsmål og tiltak

På Jomfruland er det utarbeidet en egen rapport om gårdsbebyggelsen med anbefalinger/veiledning om istandsetting mv, Finn Christiansen 2011. I 2013 ble utmarkas kulturminner registrert. Det finnes ingen samlet oversikt over kulturminnene på Jomfruland, noe man bør søke å få utarbeidet. På Stråholmen er kulturminne beskrevet i Stråholmen boka. Både Jomfruland og Stråholmen har verdifull bygningsmasse, steingjerder, tangplasser, tangveier, brygger og ikke minst redskap og løvsøre. Det gamle fyret fra 1839 og det nye fra 1938 med tilhørende bygninger og anlegg på Jomfruland er fredet. I 2023 ble det funnet en kvinnespenne fra 800 tallet (vikingtid).

Formidling av kulturhistorien gjennom informasjonsskilt er gjort på Stråholmen, i mindre grad på Jomfruland. I 2023 er det produsert en 30 min. film om kulturlandskapet og menneskene på øyene (Levende landskap, kultur og natur, Jomfruland og Stråholmen).

Det finnes et samarbeid «Villsauen og ulla», som er blitt til en film, mellom Stråholmen og Telespinn i Flatdal som spinner garn fra ulla til villsauene på Stråholmen. Dette garnet er til salgs i gårdsbutikken på Jomfruland og i låven på Stråholmen.

Figur 37: Det gamle fyret fra 1839 og det nye fyret fra 1938 på Jomfruland. Foto: Blütecher 2023.

Både på Jomfruland og Stråholmen er det funnet gravrøyser som er tidfestet til bronsealderen. Ved rullesteinryggen sør på Jomfruland er det funnet et gravfelt med gravrøyser fra bronse/jernalderen. Det er også funnet gravrøyser på Stråholmen på Østre Øya også fra bronsealderen. Det er gjort noen få funn av gjenstander fra yngre steinalder/bronsealderen på Jomfruland. Blant annet er det funnet en dolk av flint på Hovedgården.

Av andre nyere tids kulturminner kan vi for eksempel på Jomfruland finne en tangplass ved Tangbukta (og andre steder), en intakt dam ved Kråka, ankerplass for seilskuter ved Beverskjær og en fiske og båt plass på Østre Saltstein.

Av nyere tids kulturminner på Stråholmen er det steingjerder, tangplasser, skytterbenker, festinger for skuter og grunnmur fra 1920 tallet hvor det var nøytralitetsvakt på øya. Det gamle klyngetunet og moloen fra 1892 er de største og viktigste kulturminnene på Stråholmen.

De mest synlige kulturminnene i dag er steingjerder og eldre bygningsmasse på øyene. På Stråholmen er det 4500 m med steingjerder og det tilrettelegges slik at disse blir synlige ved at det beites på begge sider av gjerdene.

Figur 38: Villsau på beite på Stråholmen, det beites på begge sider av steingjerdene. Dette gjør dem ekstra synlige i landskapet. Foto: Blütecher 2023

Figur 39: Klyngetunet på Stråholmen, første bosetting 1634 og moloen ferdig 1892. Foto: Stian Tangen.

Tabell 11: Felles bevaringsmål for kulturminner, Jomfruland og Stråholmen.

Område/tema	Bevaringsmål	Tiltak
Den gamle gårdsbebyggelsen	- Restaurere/vedlikeholde og videreutvikle gårdsbebyggelsen hvor tradisjonell arkitektur, volum og farger videreføres	- Engasjere landbruks- og kulturminnefaglig hjelp ved byggetiltak. I størst mulig grad bruke tradisjonelle materialer.
Tunene/hagene	- Bevare gamle tun ved å restaurere med tradisjonsrike gjerder, trær og annen beplantning	- Dersom det er ønskelig å gjøre tiltak på tunet. - Vurder om dette helt eller delvis kan tilbakeføres.
Løsøre	- Ta vare på gammelt løsøre som kan være med å formidle kulturhistorien.	- Løsøre registreres og gjenstandens bruk og historie skrives ned. Om ønskelig stilles gjenstanden ut på gården eller andre steder
Annen gammel bevaringsverdig bebyggelse som ikke har tilhørt gårdsbebyggelsen	- Restaurere/vedlikeholde og videreutvikle bebyggelsen hvor tradisjonell arkitektur, volum og farger videreføres	- Engasjere kulturminnefaglig hjelp ved byggetiltak.
Alle arealer	- Holde gamle steingjerder i hevd Bevare utmarkas kulturminner og deres historie	- Arranger kurs og dugnader - Få registrert og fotografert kulturminnene. Registrering gjort i tilknytning til opprettelse av nasjonalpark foreligger (Thor Bjørvik) og kan videre bearbeides.

Figur 40: Funn av draktspenner på Jomfruland 2023. Foto: Rune Nordseter, Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Det er ønskelig at Jomfrulands gamle historie fra før 1600 blir forsket på.

8 Tiltak for næringsutvikling

Det er flere aktuelle tiltak knyttet til å bruke natur og kulturverdiene som ressurser for næringsutvikling og annen verdiskapning. Nedenfor har vi beskrevet noen av disse.

8.1 Landbruksdrift

Dagens drift og planer i et 20 år perspektiv.

På Stråholmen er det lagt opp til at driften med villsau kan fortsette så lenge det er noen som vil ta ansvar for driften. I dag er det 16 eiere av Stråholmen småfesa-drift SA som drifter flokken. På Jomfruland er det 3 grunneiere med aktiv drift. Jensen og Løkstad har dyr på beite og driver jorda, mens Bente Jore har dyra på arealene rundt gården og har ikke dyr på fellesbeite.

Alle grunneierne ønsker å fortsette drifta så lenge de har mulighet. Beitedyr på øyene er en forutsetning for å bevare artsmangfoldet og holde vegetasjonen nede. Bortfall av dyrene vil være en krise for natur og kultur, og opplevelsesverdien for beboere og alle besøkende vil bli kraftig redusert.

8.2 Fiske

Fiske har gått dramatisk tilbake de siste 30 årene. I 2023 fiskes det i hovedsak etter makrell, sjøørret, hummer og krabber.

8.3 Turisme og besøksforvaltning

Målet for å få en god besøksforvaltning er at både natur, kulturverdiene, allemannsretten, opplevelsene og sikkerheten blir ivaretatt. En god besøksforvaltning skal ivareta de lokale slik at trivselen med å bo på øya blir ivaretatt, og at det blir lagt til rette for bred verdiskapning. En ønsker en bærekraftig turisme som ivaretar øyene med en balanse mellom stillhet og ro og besøkende. I forbindelse med verneprosessen av Jomfruland og Stråholmen ble lokale forventninger kartlagt. Undersøkelsen er beskrevet i NP kap. 6 og viser at både besøkende, hytteeiere og gårdbrukere ønsker mye av det samme, nemlig en stille og rolig øy for avkobling, nærhet til vakkert kulturlandskap og natur, bademuligheter og felles aktiviteter.

Tiltak som en bør tenke på i forbindelse med besøksforvaltning er:

- Kanalisering – hvor ønsker vi ferdsel og hvor ønsker vi ikke ferdsel
- Tilrettelegging med enkle rasteplasser og toaletter
- Informasjon gjennom skilting. Skilt må plasseres strategisk gjerne ved bryggene hvor folk kommer i land og underveis der det er behov. Det er ikke ønskelig med for mye skilt.
- Kart som viser hvor det er mulig og telte samt sykle
- Det bør være skiltet en løype som er universelt utformet eks veien til Øitangen og tilbake.

8.3.1 Brendlandet, gårdsbutikk

Turisme kan være en ressurs for lokalsamfunnet og flere gårdeiere har aktiviteter rettet mot besøkende. På Løkstad har Therese Brendeland og Arne Olav Løkstad gårdsbutikk med lokale råvarer fra gården og omegn. På gården får du også kjøpt hjemmelaget såpe laget av blant annet tang fra Jomfruland. Therese holder kurs iblant annet bruk av tang, ystekurs, regenerativt landbruk m.m.

Figur 41: Såpe som inneholder tang fra nasjonalparken. Foto: Therese Brendeland

8.3.2 Gundersen gård

Bente Jore driver besøksgård og campingplass på Jomfruland med ridning og mulighet for aktiviteter samt å hilse på mange ulike dyr på gården, se kap. 4.5.2. Besøksgården har åpent i ukedager og helger og er et flott tilbud for barnefamilier og andre besøkende på øya.

Figur 42: På Gundersen gård kan en besøke mange ulike dyr. Foto: Bente Jore

8.3.3 Jomfruland camping

Sørvest for Bente Jore ligger også Jomfruland camping hvor Ove Aasvik driver campingplass. På campingplassen står det 100 campingvogner med fast helårs plass og det er mulighet for utleie av hytte i sesong mai – september.

Figur 43: Jomfruland camping. Kilde: Visittelemark.no

8.3.4 DNT Øitangen

På Øitangen kan en leie seg inn i en av bygningene som leies av DNT Telemark. Området med tilhørende bygninger var opprinnelig en gammel gård, men er nå gjort om til utleieenheter. Utleiebygningene består av hovedhuset, forvalterboligen, låven og sjøbua, og har til sammen 51 sengeplasser.

Figur 44: DNT Øitangen. Foto: visittelemark.no

8.3.5 Aktuelle tilleggsnæringer i kombinasjon med gårdsdriften

- Bruk av eldre bygninger til utleie
- Sette opp mikrohytter (Jomfruland) for utleie dersom dette kan godkjennes av bygningsmyndighetene.
- Arranger kurs i utnyttelse av lokale råvarer i matproduksjon, f. eks tang, gås, røyking av fisk mm.
- Formidling av øyas og gårdens historie, gjerne i kombinasjon med matservering.
- Produsere garn fra ulla til de gamle sauerasene. Selges med oppskrift til villmarks genser.
- Deltakelse i krabbe og hummerfiske sammen med lokale fiskere.
- Utnyttelse av melk til lokale produkter, f.eks. is.
- Ulike transporttjenester til øyas befolkning og andre.
- Samarbeid med nasjonalparksenteret og andre om aktiviteter og tjenester.

I Danmark har man utviklet mange tilleggsnæringer til landbruket.

8.3.6 Rundløype

«Både Jomfruland nasjonalpark og Utvalgte kulturlandskap har i flere år arbeidet med å etablere en rundløype mot nord slik at folk har andre alternativer å velge enn Hovedveien og fordi Hovedveien i dag blir sterkt belastet. Store deler denne stien følger en gammel vei som ble brøytta i snørike vintre da hovedveien var umulig å holde åpen. Arbeidet med å ruste opp denne stien ble forsert etter 2009 da Utvalgte Kulturlandskap (UKL) ble etablert.

Opprettelsen av Jomfruland nasjonalpark i 2016 har ytterligere aktualisert betydningen av å få etablert et godt stisystem som kan spre trafikken og gi folk gode opplevelser. En rundløype slik at folk kan velge en annen veg tilbake, vil være attraktivt og sterkt ønskelig, enten det er nord eller sydover på øya.

Det er svært viktig å få etablert Midtstien på Jomfruland for å få etablert en rundløype om Øytangen. Midtstien vil i vesentlig grad redusere trafikken på Hovedveien. Det anmodes derfor om at de berørte gårdeierne kan akseptere stien over sine eiendommer.

Figur 45: Utarbeidet forslag til Midtstien. En del av rundløypa via Øytangen på Jomfruland.

8. 4 Jakt/ gås

Kan grågåsa være en ressurs?

Kjøtt fra gås er velsmakende og bryststykkene kan gi opptil 1,2 kg rent kjøtt. I mathallen i Tromsø har forskere levert grågås og kokker har hatt som mål å utvikle velsmakende retter fra lokale råvarer.

De har eksperimentert med matretter av både lår, vinger, hjerte og bryst fra grågåsa. Kjøttet har blitt tørket, speket og røykt.

Mange tenker kanskje på grågåsa som en sjøfugl, og at den ikke smaker godt. Men grågåsa er vegetarianer og spiser frisk grønt gress, noen betrakter gåsa som en "ku med vinger". Jakta på øyene foregår som skadefelling. Det er ikke lov å selge jakt som er gitt på slike betingelser. Når den ordinære jakta begynner på ettersommeren, har grågåsa dradd sin vei til bedre beitemarker i Vestfold

9 Mål og tiltak, skjøtsel av UKL områdene

9.1 Overordnet forvaltningsmål for Jomfruland og Stråholmen

Naturverdier i skogshagemarker, naturbeitemarker, slåtteeenger, strandenger og andre områder som i større eller mindre grad har kommet til gjennom tradisjonell landbruksdrift, skal bevares og videreutvikles. Det er viktig med bidrag for å understøtte fortsatt landbruksdrift med beitedyr som igjen er nødvendig for å kunne bevare de store natur – og kulturverdiene.

Tabell 12: Felles bevaringsmål for de ulike sonene på Jomfruland og Stråholmen (se kart under).

Soner Jomfruland og Stråholmen	Bevaringsmål
Alle soner J. og S.	Legge til rette for beiting med et beiter regime som følger beiteplanene og skjøtelsplaner for Jomfruland og Stråholmen og som gir grunnlag for bærekraftig drift for bonden.
Alle soner	Legge til rette for beiting med et beiter regime som er til fordel for verdifulle naturtyper og arter jf. gjeldende skjøtelsplaner.
Alle soner	Fremmedarter bør ikke forekomme
Soner med bonitet «dyrka mark»	For at de mer intensivt drevne landbruksarealene ikke skal fungere som spredningssentra for problem- og fremmede arter, bør en jevnlig ha fokus på å fjerne disse innen områdene
Soner hvor det dyrkes grovfôr	Sette av tilstrekkelig areal til produksjon av nok vinterfôr til dyra. Tørke og gåsebeiting medregnes
Soner med bonitet «dyrka mark» og "overflatedyrket mark"	Gjennomgående ferdsel skal i størst mulig grad ledes utenom disse sonene.

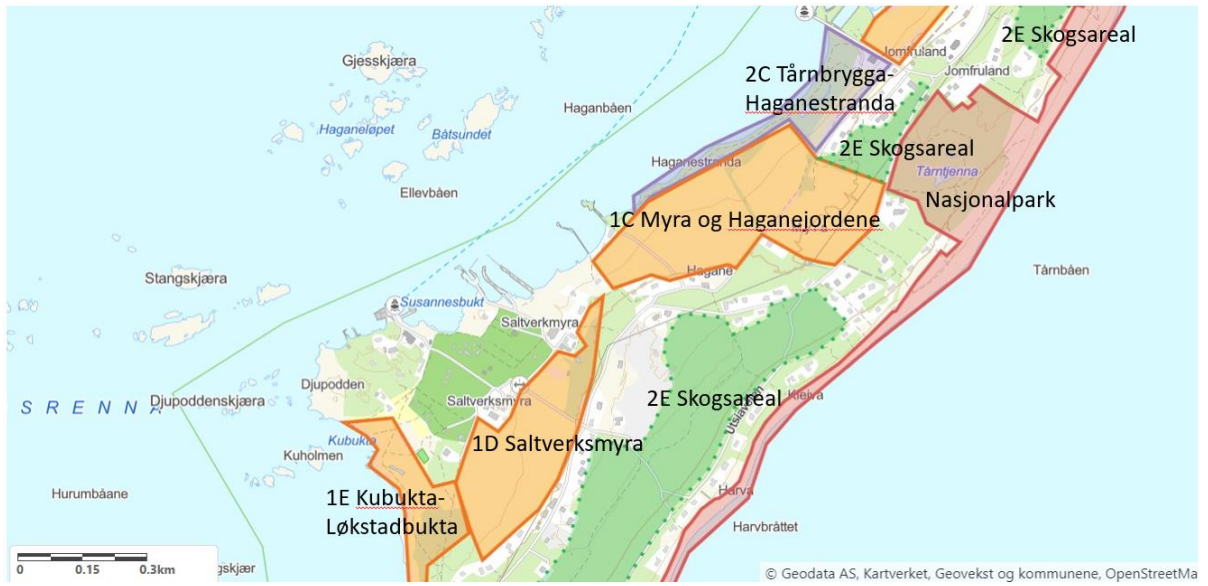
Tabell 13: Felles bevaringsmål for kulturminner, Jomfruland og Stråholmen.

Område/tema	Bevaringsmål	Tiltak
Den gamle gårdsbebyggelsen	Restaurere/vedlikeholde og videreutvikle gårdsbebyggelsen hvor tradisjonell arkitektur, volum og farger videreføres	Engasjere landbruks- og kulturminnefaglig hjelp ved byggetiltak. I størst mulig grad bruke tradisjonelle materialer.
Tunene/hagene	Bevare gamle tun ved å restaurere med tradisjonsrike gjerder, trær og annen beplantning	Dersom det er ønskelig å gjøre tiltak på tunet. Vurder om dette helt eller delvis kan tilbakeføres.
Løssøre	Ta vare på gammelt løssøre som kan være med å formidle kulturhistorien.	Løssøre registreres og gjenstandens bruk og historie skrives ned. Om ønskelig stilles gjenstanden ut på gården eller andre steder.
Annen gammel bevaringsverdig bebyggelse som ikke har tilhørt gårdsbebyggelsen	Restaurere/vedlikeholde og videreutvikle bebyggelsen hvor tradisjonell arkitektur, volum og farger videreføres	Engasjere kulturminnefaglig hjelp ved byggetiltak.
Alle arealer	Holde gamle steingjerder i hevd	Arranger kurs og dugnader
Alle arealer	Bevare utmarkas kulturminner og deres historie	Få registrert og fotografert kulturminnene. Registrering gjort i tilknytning til opprettelse av nasjonalpark foreligger (Thor Bjørvik) og kan videre bearbeides.

9.2 Bevaringsmål og tiltak skjøtsel av spesifikke soner på Jomfruland

Jomfruland skiller seg fra Stråholmen med større variasjon i naturtyper, flere grunneiere, hytter og flere brukerinteresser. Øya har fram til nå ikke hatt noen soneinndeling for restaurering og skjøtsel slik som Stråholmen, men en ser at dette kan være hensiktsmessig. En soneinndeling på Jomfruland bør holde seg utenfor nasjonalparken og gi overordnede mål og tiltak for de ulike sonene i et 20 års perspektiv. Soneinndelingen vist i figur 46-50 under er basert på bakgrunn av øyas naturgrunnlag med naturtyper.

Figur 46-50. Soneinndeling på Jomfruland

Tabell 14: Jomfruland. Bevaringsmål, spesifikke, for det enkelte område i sone 1 (fulldyrket og overflatedyrket areal) samt tilhørende tiltak.

Sone 1 fulldyrket og overflatedyrket	Bevaringsmål	Tiltak kortsiktig 2024-2028	Tiltak langsiktig 2029-2040
1A Nordjordet	Opprettholde dagens drift med ugjødslet slåtteeing og beite. Landbruks ressurs på lang sikt.	Hindre gjengroing av kantsonene. Arrangere dugnader. Se skjøtselsplan	
1B Hasselgården, Hovedgården-Tårnbrygga	Areal opprettholdes som dyrket mark til ordinær jordbruksproduksjon.	Skjøttes som kulturreng og beite. Beite utvides ved å føre gjerde ned til Stranda på Jensegården. Strandenga skjøttes som slåttemark, jf. skjøtselsplan Tårnbrygga nord.	Deler av arealet kan på sikt utnyttes til korn og grønnsaksproduksjon
1C Myra og Haganejordene	Areal opprettholdes som dyrket mark til ordinær jordbruksproduksjon.	Rydde kantsoner og andre arealer Seminaturlig mark skjøttes jf. skjøtselsplan.	
1D Saltverksmyra	Areal opprettholdes som dyrket mark til ordinær jordbruksproduksjon.	Skjøtte området, unngå gjengroing	
1E Kubukta-Løkstadbukta	Opprettholde dagens drift som beite	Skjøtte området, unngå gjengroing, jf. skjøtselsplan	
1F Løkstad	Areal opprettholdes som dyrket mark til ordinær jordbruksproduksjon".	Skjøttes som kulturreng og beite	

<p>1G Tangbukta Løkstad</p>	<p>Opprettholde dagens drift som ugjødslet beite</p>	<p>Tiltak for kanalisering av ferdselen og sykkelparkering. Tilrettelegge for en rundløype som flises opp. Kantrydding. Høyde på marksjiktet ved vekstsesonens begynnelse skal være lavt av hensyn til konkurransesvake arter. Krattdekning ¼ - 1/8, primært som spredte, mindre busker og smågrupper av slåpe og einer</p>	
---------------------------------	--	---	--

Figur 51: Område IB som kan gjerdes helt ned og ut i sjøen. Foto: Blütecher 2023.

Figur 52: Område 1G. Bilde til venstre viser område hvor sykler kan settes igjen, bilde til høyre viser stort kratt i beite. Foto: Blütecher 2023.

Figur 53: Område 1E. Fuktige områder i Kuhamna til venstre og område mot Aasvik som med fordel kan beites, til høyre. Foto: Blütecher 2023.

Tabell 15: Jomfruland. Bevaringsmål, spesifikke, for det enkelte område i sone 2 (beiteområder) samt tiltak.

Sone 2 beitemark	Bevaringsmål	Tiltak kortsiktig 2024-2028	Tiltak langsiktig 2029-2040
2A Sandbakken	Opprettholde åpne sandarealer og artsrik dyne-eng. Noe åpne sandflater i deler av området for strandmaurløve og strandmurebie.	Hindre gjengroing av bl.a. osp og furu	Hindre gjengroing og utvidelse av skoggrensen fra dagens nivå.
2B Saltstein-Decca tomta	Ivareta naturverdiene ved å videreutvikle området ved å fjerne større vegetasjon. For Saltstein: Bevare en artsrik naturbeitemark i	Fortsette å rydde og holde oppslaget nede. Gjerne øke beitetrykket. Dugnader. Vurdere utvidelse av arealet.	
	tråd med skjøtselsplan. Decca-tomta: Bevare og videreutvikle naturbeitemark i en mosaikk av beite, kantsoner og kratt, jf. skjøtselsplan		
2C Tårnbrygga-Haganestranda	Beiting og slått for å opprettholde naturverdiene med bl.a. strandeng svartor, våtmarkvegetasjon og fugl.	Beiting vår og høst. Avgrensning mot badestranda gjøres i samarbeid med Skjærgårdstjenesten. Reetablering av slåtteeng i areal definert av Statsforvalteren. Drenering vedlikeholdes	

2D Kjempegrava-Heggeneset	Skjøtsel av området som fremmer det biologiske mangfoldet og ivaretar fornminner og andre kulturminner.	Beiting og skjøtsel som synliggjør kulturminnene. Tilrettelegge for en rundløype som flises opp. Hensynta geologi og restaurere grøft.	
2E Skogsareal	Areal for skogsdrift i samsvar med skogbruks-planen for den enkelte gård i kombinasjon med beite. Soneinndelingen er ikke fullstendig.	Sitkagran, Sembrafuru og andre fremmede arter bør fjernes. Tynne granskog. Tilrettelegge med enkle benker. Det bør etterstrebes en flersjiktet, stormsterk skog.	

Figur 54: Område 2D. Grøft som det er ønskelig å fjerne. Foto: Blütecher 2023.

*Figur 55: Enkle benker er satt opp i forbindelse med nasjonalparken.
Foto: Blütecher 2023*

9.3 Bevaringsmål og tiltak, skjøtsel av spesifikke soner på Stråholmen.

Stråholmen har vært delt inn i skjøtselssoner jf. forvaltningsplanen fra 2010 og forvaltningsplanen for nasjonalparken (2019). Soneinndelingen på Stråholmen er gjort på grunnlag av naturtyper/vegetasjonstyper og verneverdier i disse, kombinert med eksisterende, etablerte strukturer i landskapet (steingjerder, sauegjerder etc. deler av disse følger eiendomsgrenser) og bebyggelse. Soneinndelingen på øya har fungert meget bra med overordnede skjøtelsmål for de ulike sonene siden 2010. For årene fremover bør derfor soneinndelingen på Stråholmen fortsette, men med noen justeringer hvor det går fra en mer restaureringsfase til vedlikeholdsfasen. Det ble gjort kartlegging av areal med naturbeite nord på Stråholmen i 2010. Dette begynner å bli noen år siden, og det anbefales en mer helhetlig kartlegging av biomangfoldverdiene på Stråholmen. Nå som restaureringen/gjenåpningen har pågått siden 1990 tallet, ville det vært fint å få en statusrapport på naturverdier/arts mangfold som kan gi støtte og retning til framtidig skjøtsel.

Sonene med bevaringsmål og tiltak er beskrevet under og er en ajourføring av tidligere mål og tiltak fra forvaltningsplanen 2010

Figur 56: Soneinndeling på Stråholmen, Fylkesmannen i Telemark 2010.

Sone 1: Åpent beitelandskap

Sonen kjennetegnes av åpent beitelandskap med relativt lite innslag av busker og trær. For øvrig varierer arealene en del med hensyn på bl.a. baserikhet og fuktighet. Både kalkrike/tørre partier og fuktigere, mindre kalkrike (men mer næringsrike) partier inngår, og det er glidende overganger. Større arealer med grunnlendte kalktørrenger inngår imidlertid ikke i sonen (se sone 9).

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Åpent landskap – sonen omfatter mesteparten av det åpne beitelandet på Stråholmen, og utgjør mye av det som gir Stråholmen et preg av åpent kulturlandskap.
- Hekkende vipe og andre fuglearter tilknyttet åpent beiteland (spesielt i vest).
- Rike kantkratt i form av velavgrensede ”dynger” med blant annet slåpetorn ved Nygård/Rabben. Viktig å være bevisst gjensetting av artsrike kantsoner/eller definerte kratt med et variert innhold av busker og trær.
- Ved Belleberg finnes artsrik kalktørreng og relativt rik flora

Bevaringsmål

- Høyde på marksjiktet ved vekstsesonens begynnelse skal gjennomgående være lav av hensyn til konkurransesvake plantearter. Samtlige gjenværende, større slåpetornkratt, morell-lunder bevares. Skjøtsel og justering av utstrekning kan gjøres.
- Vestre teig (innsiden av Stråholmen): ingen krattdekning (0%). men enkelte skyggetrær i kanten av området bevares.
- Hekkende vipe: minst 3 par skal få fram unger
- Rik blomstring av engknoppurt og andre naturbeitemarksarter ved bl.a. Belleberg Skyggetrær ved Belleberg, bl. annet rogn, svensk asal og kirsebær bevares.

Tilstand

- Marksjikt: Arealene som har dominans av starrgrass beitepusses årlig og gamle dreneringsgrøfter vedlikeholdes for å senke grunnvanstanden for starrgrass.
- Den vestre delen (Nordheim-Vestgård) er så å si helt fri for busker og kratt, mens i den østre delen (fra Belleberg og vestover) forekommer enkelte store, velavgrensede ”dynger” med morell og slåpetorn.
- Nitrofile arter: ikke kartlagt, men store forekomster av bl.a. hundekjeks forekommer. Ingen forekomst av fremmede arter, med unntak av enkelte skyggetrær
- Vipe: minimum tre hekkende par
- Kalktørreng Belleberg: rik blomstring av engknoppurt 2023.

Tiltak

- Østre del (utsiden) vinter-/vårbeite, fra ca. 1. jan til ca. 15. mai. Sommerbeite ca. 1. juli til ca. 1. oktober
- Vestre del – sommer-/høstbeite fra ca.15.mai til ca. 1. juli og november/desember. Ved tørke eller andre forhold som påvirker beiteressursene vesentlig, kan dyrene flyttes oftere mellom vestre og østre teig, og til Vesterstrand, Sørstranda og Østre øya.

- Beitepussing av arealer dominert av starr, samt pussing av arealer med oppslag av uønskede arter, slåper og nyperoser som dyrene i begrenset grad beiter. Det vil likevel være viktig med variasjon, og det bør finnes noe kratt, kantsoner og fuktområder.
Vedlikehold av gamle drenggrøfter i bl.a. områder med starrgrass.
- Vedlikeholdsrydding av tidligere ryddet areal.
- Tidligere slåtteengarealer sør i den østre delen mot Sørstranda skjøttes som slåtteeng med beite etter at høyet er høstet. Tilsvarende skjøtsel på ny slåtteeng bnr. 10
- Rik fukteng nordover fra bukta vest for Lille Hviteberg. Stor bestand av sverdlilje, mjørdurt og ulike strarrarter. Viktig leveområde for insekter.

Sone 2: Beitemark med spredte busker

Slik som sone 1 varierer arealene en del med hensyn på bl.a. baserikhet og fuktighet.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Rester av åpent landskap med tilhørende flora; delvis kalkrik naturbeitemark.
- God forekomst av bukkebeinurt i åpen, restaurert beitemark.

Rikt innslag av geitved, slåpetornkratt og nyperose med gode forhold for hekkende nattergal, tornskate mfl.

Bevaringsmål

- Høyde på marksjiktet ved vekstsesongens begynnelse skal være lavt av hensyn til konkurransesvake arter.
- Krattdekning 1/4-1/8, primært som spredte, mindre busker og smågrupper av blomstrende busker (geitved, hagtorn, slåpe) og einer.
- Bukkebeinurt: Rikt blomstrende individer over et areal på minst 3 daa

Tilstand

- Bukkebeinurt: god bestand 2023 samt stor variasjon i markflora mellom krattene. Stor bestand av geitved som dominerer deler av området samt slåpekratt med ulik størrelse.
- Beiting som i sone 1.

Sone 3: Østre øya

Området brukes i sommerhalvåret som et friluftsområde for øyas befolkning og for besøkende. Telting i området er populært. Det er bygget do. Om vinteren og våren blir området beitet av villsau. Hele sonen er blitt ryddet selektivt for å gjenskape et åpent til halvåpent beiteland. Østre øya er mer dominert av knauser og svaberg enn resten av Stråholmen. På knausene finnes bl.a. mye einerkratt. Noe av dette krattet er ønskelig å fjerne for å få frem et større innslag av gress og markblomster. Jordsmonnet mellom knausene varierer mye; fra permanent fuktige partier til tørre, godt drenerte arealer.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Åpent til halvåpent landskap med spredte trær og busker
- Delvis kalkrik naturbeitemark.
- Mindre strandenger og strandsumper med rik flora; spesielt bukta mellom Hviteberg og Lille Hviteberg med stor forekomst av strandrødtopp.

Bevaringsmål

- Høyde på marksjiktet ved vekstsesongens begynnelse skal være lavt.
- Krattdekning på løsmasseavsetninger (skjellsand mv) <1/4
- Strandrødtopp: Rikt med blomstrende individer
- Ikke forekomst av rynkerose eller andre fremmede arter.
- Bevare øyas eneste fornminne (Kjempegrava) og Ringane (gamle fortøyningsringer fra seilskutetida)
- Bevare gammel grunnmur etter Kystvaktstasjonen

Tilstand

- Marksjikt: God tilstand/ hevd
- Nitrofile arter: Få forekomster
- Krattdekning: varierende, enkelte forsenkninger har større, sammenhengende kratt; andre arealer er mer åpne.
- Strandrødtopp: svært god bestand i 2009.
- Rynkerose: Forekommer få steder
- Barskog, spesielt furu på den nordre delen.

Tiltak

- Videreføre vinterbeite (fra jan.) med sau frem til ca. 15. mai.
- Fjerne oppslag som ikke blir beitet.
- Manuell rydding av busk, enkelt trær og spesielt brisk.
- Fjerning av rynkerose, berberis og andre fremmede arter.
- Fjerne kratt på og rundt fornminne Kjempegrava

Sone 4: slåttemark

Sonen omfatter arealer som mer eller mindre regelmessig er blitt benyttet som slåttemark i perioden etter at restaureringen av øya kom i gang midt på 1990 tallet, og er åpneengarealer uten innslag av busker og trær.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Slåttemark er en kritisk truet og utvalgt naturtype med beskyttelse gjennom Naturmangfoldloven. Fortsatt hevd er derfor en viktig naturkvalitet i seg selv. Det er imidlertid ikke kjent spesielle slåttebetingede arter i området, med dette er ikke undersøkt nærmere.

Bevaringsmål

- Høyde på marksjiktet ved vekstsesongens begynnelse skal være lav.
- Krattdekning 0%

Tilstand

- Høyde marksjikt: god tilstand.
Engarealene er til dels utarmet etter lang tids bruk uten tilførsel av gjødsel. Grågåsbaitingen har umuliggjort høsting av høy på engarealer som ligger et stykke fra bebyggelsen og dermed vanskeliggjort vekselbruk annet hvert år på engene som ligger nærmest klyngetunet.

Tiltak

- Slått tilpasses modning av høyet og arealene etterbeites. Om mulig slås arealene annet hvert år og brukes det andre året til beite.
- Engarealene kan gjødsles med kompostert tang eller annen økologisk gjødsel.

Sone 5: den gamle bebyggelsen

Den gamle bebyggelsen har store kulturhistoriske verdier. Sonen inneholder i mindre grad viktige naturverdier, men enkelte gamle, grove trær har biologiske verdier. Dette gjelder spesielt en gammel ask i "parken"/torget. Det utarbeides ikke egne bevaringsmål og tiltak for sonen, men spesielt den gamle aska på torget bør søkes ivaretatt. Ved eventuelt behov for tiltak på denne bør den ikke felles, men heller søkes ivaretatt ved kronestabilisering.

Tiltak:

Bygningsmessige tiltak som krever tillatelse etter plan og bygningsloven. Eierne oppfordres til å søke kulturminnefaglig hjelp og veiledning under utarbeidelsen av byggesøknad.

Sone 6: moreneryggen med hytter

Sonen omfatter den lave moreneryggen sørvestover fra den gamle bebyggelsen med "nyere" hyttebebyggelse og tilhørende tomter. Deler av tomtene er opparbeidet med plen og beplantning, mens enkelte arealer har en betydelig andel rike kantkratt med bl.a. slåpetorn, geitved og annet.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Rike kantkratt av varierende typer, bl.a. en stor andel slåpetorn
- En rekke hekkende arter som bl.a. sangere og trost.

Bevaringsmål

- Ivaretagelse av rike kantkratt på dagens nivå, dvs. vedlikehold av nåværende tilstand ved forsiktig manuell rydding med uregelmessige mellomrom.
- Hekkende buskelskende fugler.

Tilstand

- Kantkrattene er i god tilstand.

Tiltak:

Kantkrattene skjøttes moderat på og rundt hyttetomtene, omtrent på dagens nivå. Rydding for å opprettholde utsikt kan gjøres.

Sone 7: havstrender

Omfatter Vesterstrand og Sørstranda. Fjæreamråder med tangvoller, grus- og steinstrender, brakkvannsdammer og strandenger, med utenforliggende gruntvannsområder.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Regionalt viktige funksjonsområder for fugl; spesielt for rastende vadefugler og ender om høsten, men også om våren.
- Hekkende fugl – bl.a. fiskemåke og vadefugler som tjeld, rødstilk og sandlo.
- Særpregede brakkvannsdammer både i Vesterstrand og Sørstranda med tilhørende flora og insektfauna. Bl.a. er nikkebrønse og hornvalmue påvist på Sørstranda.
- Intakte kvartærgeologiske formasjoner

Bevaringsmål

- Funksjonsområder for fugl skal ivaretas ved skjøtsel og tiltak mot unødig forstyrrelser.
- Bevare lavtvoksende og sjeldne strandplaner mot gjengroing av nitrofile arter (tangmelde, brennesle og hundekjeks)
- Hindre etablering av fremmede arter.
- Kvartærgeologiske forekomster skal ivaretas og være upåvirket av inngrep.
- Holde områdene fri for strandsjøppel.

Tilstand

- Funksjonsområder for fugl er god
- Forstyrrelser: Noen forstyrrelser i perioder.
- Hekkende fugl: Måke og vadefugler. Grågåås og Hvitkinngås.
- Kvartærgeologiske forekomster intakte.

Tiltak

- Overvåke utvikling av påvirkning fra olje og plast.
- Beiting for å redusere nitrofile arter og bevare lavt voksende strandplanter.
- Informasjon til publikum.
- Fjerne rynkerose og andre fremmede arter.
- Ta ut moderate mengder tang til gjødsling av slåtteeenger og hagebruk.
- Vedlikeholde brakkvannsdammene slik at de ikke gror/fylles igjen.

Sone 8: knauser med noe kystlyngheivegetasjon

Mer eller mindre vegetasjonsløse knauser (Nordre hue, Søndre hue, Belleberg). Her finnes små forekomster av kystlynghei som er rødlista med status sterkt trua naturtype på nasjonalt nivå. Kystlynghei er også en utvalgt naturtype med beskyttelse gjennom Naturmangfoldloven. Noe kratt av bl.a. einer og osp finnes, og på Søndre hue bl.a. et mindre areal med torvmyr. Det utarbeides ikke nærmere bevaringsmål for sonen da forekomstene

av kystlynghei er for små til å utgjøre egne forvaltningsenheter. En bør vurdere behov for kartlegging som vil kunne konkretisere verdiene og gi råd om videre skjøtsel av feltene med kystlynghei.

Sone 9: kalktørrenger

På Nordpå bakken og flere steder i kanten av moreneryggen sørvestover fra den gamle bebyggelsen finnes åpne kalktørrenger, trolig med stort innslag av skjellsand.

Spesielt i kanten av moreneryggen er arealene til dels svært tørre og veldrenerte, til dels med usammenhengende marksjikt. Nordpå bakken har mer jevnt vegetasjonsdekke og trolig mindre veldrenerte løsmasser av en noe annen karakter. For å hindre oppslag og gjengroing blir arealene regelmessig pusset og oppslag av slåper og nyperoser blir fysisk fjernet og kjørt bort. Ved pussing er det viktig å fjerne biomassen for å hindre grønnngjødslingseffekt.

Nordpå bakken mot stranda, er fuktigere med bl.a. mye hundekjeks (se under).

Også innenfor denne sonen bør en vurdere behovet for en kartlegging av naturverdiene i området.

Følgende viktige naturverdier finnes i sonen:

- Intakte, åpne kalktørrenger (truet vegetasjonstype) med tilhørende flora, bl.a. nikkesmelle og storengkall av underarten *vernalis*.

Bevaringsmål

- Høyde på marksjiktet ved vekstsesongens begynnelse skal være lavt av hensyn til blomsterengens lavtvoksende planter.
- Krattdekning 0, unntatt på Vestrestrand (Lillenga) og ved Søndre hue som skal ha 1/16-1/8 (primær einer).

Sette igjen varierte busker som noe einer, geitved, roser og slåpetorn.

Tilstand

- Marksjikt: kun deler av Nordpå bakken har god tilstand; resten har gjennomgående moderat til dårlig tilstand (gjelder deler med sammenhengende marksjikt)
- Krattdekning: Noe kratt i Vesterstrand teigen som bør beholdes.
- Nitrofile arter: svært mye hundekjeks på deler av Nordpå bakken mot stranda. Blir beitepusset årlig. Øvrige arealer har god tilstand.

Tiltak

- Nordpå bakken beites i oktober. Vesterstrand (Lillenga) beites i kortere perioder.
- Rydding av kratt for å oppnå ønsket krattandel.
- Nitrofile arter: Området med mye hundekjeks beitepusses på forsommeren. Beiting kan være et alternativ Nordpå bakken, men krever inngjerding.
- Fjerning av rynkerose og andre fremmede arter.

Et viktig tiltak er å gjennomføre en ny artsregistrering. Spesielt viktig på Stråholmen for å få oppdatert kunnskap om hvordan skjøtsel og beite de siste 30 år kan ha påvirket artsmangfoldet.

10 Informasjon

Det er et mål å spre kunnskap om kulturlandskapet, historie, bruk og biomangfold. I dag er det flere informasjonsskilt på både Stråholmen og Jomfruland i regi av NP. Informasjon kan spres via velforeningene og til de besøkende på fergenes infoskjerm. Aktuelle temaer for informasjon er:

- Aktive gårder, drift, type husdyr, historie
- Kulturavhengig biomangfold
- Kulturminner
- Beiting, grunder, beiteområder
- Båndtvang
- Bålforbud/bålplasser
- Hensyn til fastboende og hytteeiere
- Motorferdsel

Det er et stort behov for informasjon, spesielt mot alle dem som besøker øyene. Det er nødvendig og viktig at lokalbefolkningen også holdes oppdatert på hva som skjer og der igjennom oppmuntres til å delta på dugnader og annet. Informasjon rettet mot besøkende og andre som ikke bor på øyene, bør i størst mulig grad skje digitalt på flere plattformer. Skilt bør begrenses til nødvendig informasjon knyttet til ferdsel og opphold, bl.a. i forhold til dyr på beite. Informasjonen bør i størst mulig grad samordnes med nasjonalparken. Utarbeidelse av et turistkart med stier, rasteplasser, toaletter og opplevelsespunkter, vil gi nyttig informasjon. Et slikt kart over Jomfruland vil trolig hjelpe folk å finne frem og ikke forville seg inn på gårdstun og dyrka mark.

Det er flere måter å gi informasjon. I dag er det mest informasjon ved skilting og noe skjerm ved fugletårnet på Øytangen.

Det er også mulig med mer appbaserte løsninger med informasjon med Qrl koder som er plassert på stolper etc. ved bestemte områder. Ofte kan det bli mye tekst på skilt, og en enkel stolpe med Qrl kode kan redusere antall skilt.

Det finnes også flere andre appløsninger hvor en for eksempel kan legge inn en rute i appen og få opp informasjon når man nærmer seg et mål.

Det viktigste er at besøkende kan finne informasjon som de ønsker og at viktig informasjon er kort og tydelig.

11 Kostnader og økonomi

Som en kompensasjon for at landbruket drives etter gamle metoder uten bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler og tar vare på det gamle kulturlandskapet, får De utvalgte kulturlandskapene i Norge et tilskudd til driften fra Staten. Statsforvalteren fordeler midlene til kommunen som etter søknad fra den enkelte eiendom eller andre, tildeler støtte. Det er utviklet retningslinjer for tilskudd, hvor det forutsettes at i de fleste tilfelle må man selv også bidra med økonomi eller arbeidskraft. I perioden 2010 til og med 2023 har Jomfruland og Stråholmen i gjennomsnitt årlig fått kr 550 000. Noe avtagende beløp de senere år.

På Jomfruland er det den enkelte grunneier som søker om støtte til ulike tiltak. På Stråholmen er det Stråholmen vel som søker, da grunneierne har overlatt skjøtsel og annen forvaltning av arealene til velforeningen som har oppnevnt en egen skjøtselsgruppe som organiserer arbeidet og søker om midler. På Stråholmen skapes egeninnsatsen av befolkningen med mye frivillig arbeid og dugnader. Også på Jomfruland er det dugnader og mange som bidrar, men noe mindre enn på Stråholmen. For at man skal opprettholde et stort engasjement er det helt avgjørende at det gis økonomisk støtte. På Stråholmen er det ingen som har inntekt av sine gamle gårder. Utgiftene i kroner som følger av skjøtselen og landskapspleien er årlig (2023) ca. kr 150 000. UKL gir tilskudd til ulike tiltak, kr 110 – 120 000 pr. år og resten kommer fra nasjonalparken som bestiller skjøtsel i nasjonalparken. En god del av dette arbeidet gjøres av en ungdomsgruppe under ledelse av representanter for skjøtselsgruppa i velforeningen.

For å kunne opprettholde aktivitetene på begge øyer trengs et årlig UKL- tilskudd på min. kr 600 000 (2024).

Hva har tilskuddene blitt anvendt til.

- Kulturlandskapspleie som omfatter krattrydding og pussing av arealene. Gjerding rundt beiteområder. Beitepussing med ulike maskiner, slått og høsting av vinterfôr. Dugnader.
- Restaurering av kultminner som gamle bygninger, steingjerder, tregjerder og andre gamle kulturminner.
- Bevaring av naturbeitemark ved at blomsterenger/beiter ikke blir gjødslet.
- Støtte til kjøp av maskiner og annet utstyr
- Formidling og kompetansebygging. Kurs, seminar, film, brosjyrer, skilt/informasjon, mm.
- Planlegging, forvaltningsplan, beiteplan mm.

Tabell 16: Supplerende tilskuddsordninger for Utvalgte kulturlandskap i landbruket

Type tilskuddsordning for alle	Søknadsfrister
<p>Norsk Kulturminnefond – www.kulturminnefondet.no</p> <p>Norsk Kulturminnefond er en statelig støtteordning for private eiere av ulike typer kulturminner. Vi skal bidra til å styrke arbeidet med å bevare disse. Et mangfold av kulturminner og kulturmiljø gir oss et grunnlag for framtidige opplevelser, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Fondet er direkte underlagt Klima- og miljødepartementet.</p>	Fortløpende
<p>Tilskudd til kulturminner – www.telemarkfylke.no</p> <p>Hos Telemark fylkeskommune finnes tilskuddsordninger for kulturminner og formidling. Her finner du informasjon om hvem som kan søke, hva man kan søke om støtte til, hvor søknaden skal sendes og søknadsfrister, samt kontaktpersoner.</p>	Sjekk siden
<p>Jomfruland nasjonalpark</p> <p>Arealer som ligger innenfor nasjonalparkens grenser, gir mulighet til ekstra midler ved å melde inn som del av det årlige behovet til forvaltningen. Ta kontakt med nasjonalparkforvalteren.</p>	
<p>Statlige ordninger miljøtiltak – www.statsforvalteren.no</p> <p>Miljøvern er et omfattende fagfelt som dekker alt fra arealforvaltning og forebygging av forurensning til kartlegging av naturmangfold, klimatiltak og forvaltning av fisk og vilt. Statsforvalteren formidler flere statlige tilskuddsordninger og miljøtiltak over Miljøverndepartementet sitt budsjett.</p>	15. januar
<p>Type tilskuddsordning kun for gårdbrukere</p>	
<p>RMP - Tilskuddsordningen Regionalt miljøtilskudd (RMP) – www.statsforvalteren.no</p> <p>Det er mulig å søke tilskudd til 34 ulike miljøtiltak i jordbruket i Vestfold og Telemark. I veiledningshefte for RMP-tilskudd finnes det en oversikt over disse tilskuddene, og de foreløpige tilskuddssatsene.</p>	15. oktober

<p>SMIL - Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket www.statsforvalteren.no</p> <p>Dette er et tilskudd til investeringer i engangstiltak. Formålet er å redusere forurensingen fra jordbruket, og ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet.</p> <p>Det er kommunene som kan innvilge SMIL-tilskudd. Ta gjerne kontakt med landbrukskontoret før du søker for å få veiledning</p>	<p>Varies, sjekk kommunen</p>
<p><u>Tilskudd ved produksjonssvikt – www.statsforvalteren.no</u></p> <p>Tilskudd ved produksjonssvikt kan søkes der det i planteproduksjon eller honningproduksjon oppleves vesentlig svikt på grunn av klimatiske forhold det ikke er mulig å sikre seg mot.</p> <p>På <u>Landbruksdirektoratets hjemmesider</u> finnes all informasjon om ordningen Tilskudd ved produksjonssvikt.</p>	<p>Fortløpende</p>
<p><u>Produksjonstilskudd i jordbruket – www.statsforvalteren.no</u></p> <p>Formålet med produksjonstilskudd er ifølge forskriften "å bidra til et aktivt og bærekraftig jordbruk innenfor de målsettinger Stortinget har trukket opp". Vilårene for å få utbetalt tilskudd er at foretaket må være registrert i Brønnøysundregisteret med eget organisasjonsnummer, og at foretaket driver vanlig jordbruksproduksjon på én eller flere landbrukseiendommer. Søknad om produksjonstilskudd leveres elektronisk via Altinn.</p>	<p>15. mars og 15. oktober</p>

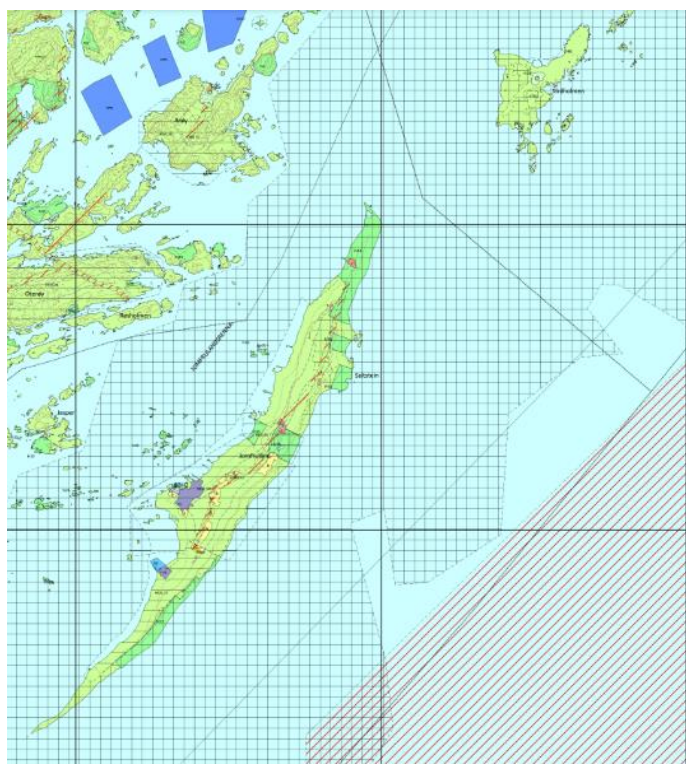
12 Lovverk og status

Forvaltningsplanen for Jomfruland og Stråholmen Utvalgte kulturlandskap er ikke en juridisk bindende plan. Planen beskriver forvaltning av en frivillig tilskuddsordning som gir søkere muligheter til å få støtte til tiltak som er i tråd med prioriteringer i planen.

Forvaltningsplanen er ment som et styringsdokument som skal stimulere til økt verdiskapning for å kunne ta vare på viktige jordbrukslandskap. Forvaltningsplanen for nasjonalparken er heller ikke i utgangspunktet juridisk bindende, men denne planen har retningslinjer som viser direkte til juridisk bindende bestemmelser i verneforskriften.

Verneforskriften er rammen for vern, bruk av forvaltning og nasjonalparken og landskapsvernområde. Bestemmelsene i verneforskriften gir konkrete reguleringer av aktiviteter og tiltak. Forskriftene er hjemlet i naturmangfoldloven.

Det er kommuneplanen med kommuneplanens arealdel som blir lagt til grunn i alle plan og byggesaker. I kommuneplanens arealdel for Kragerø 2018- 2023 er hele Stråholmen og største delen av Jomfruland avsatt til formålet LNFR (areal for nødvendige tiltak for landbruk og reindrift og gårdstilknyttet næringsvirksomhet basert på gårdens ressursgrunnlag). På Jomfruland er også noen områder avsatt til friluft, bolig, nærings og tjenesteytingsformål.

Figur 57: Utsnitt av kommuneplanens arealdel for Kragerø kommune 2018- 2030 for Jomfruland og Stråholmen. Kragero.kommune.no

Aktuelle lovverk i sammenheng med kommuneplanens arealdel er plan- og bygningsloven, naturmangfoldloven, jordloven og kulturminneloven. Disse lovene gjelder uavhengig av statusen området har som et utvalgt kulturlandskap.

Litteraturreferanse

Forvaltningsplan for Jomfruland og Stråholmen 2010. Et Utvalgt kulturlandskap i jordbruket, Fylkesmannen i Telemark, Telemark fylkeskommune, Kragerø kommune, eiere og forvaltere på Jomfruland og Stråholmen.

Forvaltningsplan for Stråholmen- naturreservat og landskapsvernområde 2009

Forvaltningsplan for Jomfruland landskapsvernområde. Fylkesmannen, miljøvernavdelingen 2012.

Rapport bygningsmiljø gårdene på Jomfruland 2012

Jomfruland. Registrering av kulturminner 2013 v/ Thor Bjørvik.

Finstad, R. 1991. Jomfrulandsboka.

F. Christiansen AS. Utvalgte kulturlandskap Jomfruland-Stråholmen - Registrering av verdifulle kulturelementer på gårdsanleggene på Jomfruland. 2011

Verneplan Jomfruland nasjonalpark og Stråholmen landskapsvernområde, Fylkesmannen i Telemark 2016.

Forvaltningsplan for Jomfruland nasjonalpark 2019. Planen dekker begge øyenes, ca. 20% av Jomfrulands areal og ca. 55 % av Stråholmen.

Beiteplan for Jomfruland 2018

Dahl, T & Sjørdalen, A. 2019. Forvaltningsplan for grågåås i Bamble og Kragerø kommuner 2019-2022.

Skjøtselsplaner Jomfruland

- Nordjordet- NIBIO 2016
- Kuhavna – NIBIO 2016
- Tårnbrygga N – NIBIO 2014
- Haganejordet- NIBIO 2016
- I tillegg er lenke til siste rapport – revidert skjøtselsplan for Haganestranda- 2019. (opprinnelige rapport 2014.) <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2647189>
- Vestre Saltstein

Planer og dokumenter Stråholmen

- Forvaltningsplan for Stråholmen naturreservat og landskapsvernområde 2010-2019, utarbeidet av Fylkesmannen, miljøvernavdelingen.
- Stråholmen boka, 2019.
- Beiting i strandsona, Oddvar Pedersen 2019

Forlaget Norske Gardsbruk P.M. Bye & Co. A.s. Oslo 1955.

Svalheim, E., 2014a. Haganestranda, Jomfruland, Kragerø kommune Telemark. Skjøtselsplan for et større, kulturavhengig sandstrand og strandengkompleks. Bioforsk rapport 9(133) 2014.

Svalheim, E., 2014b. Havstrandeng nord for Tårnbrygga, Jomfruland, Kragerø kommune Telemark. Skjøtselsplan for et større, kulturavhengig strandengkompleks. Bioforsk rapport 9(132) 2014.

Svalheim, E., 2016. Skjøtselsplan for artsrik slåttemark Nordjordet på Jomfruland, Kragerø kommune Telemark. Oppfølging av utvalgt naturtype artsrik slåttemark. NIBIO rapport 2(103) 2016. 38 NIBIO RAPPORT 6 (35)

Svalheim, E., 2016a. Skjøtselsplan for artsrik slåttemark Haganejordet på Jomfruland, Kragerø kommune Telemark. Oppfølging av utvalgt naturtype artsrik slåttemark. NIBIO rapport 2(105) 2016.

Svalheim, E., 2016b. Skjøtselsplan for artsrik naturbeitemark i Kuhavna Jomfruland, Kragerø kommune, Telemark Oppfølging av trua naturtype naturbeitemark. NIBIO rapport 2 (104) 2016

Svalheim, E., 2018. Skjøtselsplan for artsrik naturbeitemark på Saltstein Jomfruland, Kragerø kommune, Telemark Oppfølging av trua naturtype naturbeitemark. NIBIO rapport 4/35/2018

Thylén, A., Reiso, S., Solvang, R. 2012. Forvaltningsplan for Jomfruland landskapsvernområde. Fylkesmannen i Telemark, miljøvernveddelingen.

Thylén, A. 2012. Naturtypekartlegging i Kragerø kommune 2011. BioFokus-rapport 2012-15. ISBN 978-82-8209-200-5. Stiftelsen BioFokus. Oslo

Volland, K., 2017. Beiteplan for Jomfruland. Norsk Landbruksrådgivning, Østafjells.

Ødegaard, F., Brandrud, T.E., Hansen, L.O., Hanssen, O., Öberg, S., Sverdrup-Thygeson, A. 2011. Sandområder -et hotspot-habitat. Sluttrapport under ARKO-prosjektets periode II – NINA Rapport 712. 82 s.